

עומקא דפרשה

עניני חג השבועות

בס"ד ערב ש"ק פר' במדבר, ר"ח סיון תשע"ג

- קבלת התורה ע"י יוחסין
- מדות טובות בסיני
- ברכה"ת לנעור בלילה
- עמידה בעשרת הדברות
- מנהג העמדת אילנות
- אכילת מאכלי חלב
- נישואי בועז ורות
- בית רות כרחל וכלאה
- קבלת התורה מחדש

- בענין חג השבועות
- תוספת יו"ט בשבועות
- קרנן שיעיר דשבועות
- שתי הלחם
- גדר דין לחם
- אשר בחר בנו
- קבלה לדורות
- נצח ישראל
- פסקה זוהמתן

מתורת מרן רבינו הגרי"ש אלישיב זצלה"ה

ערך התורה

אי בירושלמי פאה (פ"א) ותלמוד תורה, ר' ברכיה ור' חייא, חד אמר אפילו כל העולם כולו אינו שוה לדבר אחד של תורה, וחד אמר אפילו כל מצוותיה של תורה אינן שוות לדבר אחד מן התורה, כתוב אחד אומר וכל חפצים לא ישוו בה וכתוב אחד אומר וכל חפצך לא ישוו בה, חפצים אלו אבנים טובות ומרגליות, חפצך אלו דיני תורה דכתיב כי באלה חפצתי נאום ה', ע"כ. וצריך ביאור שהרי לימוד התורה הוא למען קיום המצוות, ומה הפירוש דכל המצוות אינן שוות לדבר אחד מהתורה.

אכן, שני ערכים יש למצוות, מצד עצמן ומצד קושי עשייתן. כלומר, הענין הא' שכל מצוה הטביע בה הקב"ה כח להשפיע קדושה לפי ערכה. והב' מצד עמל האדם בקיום המצוה, ואמרו רז"ל יפה פעם אחת בצער ממאה פעמים שלא בצער, והרי זה מגדיל את ערך המצוה פי מאה ויותר.

וזהו מה שגילו לנו חז"ל, שבלימוד התורה יש קושי יותר מכל המצוות, מכיון שהשטן הוא היצה"ר יודע כמה גדול כוחו והשפעתה של התורה, שהמאור שבה מחזירם למוטב, ואינה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה. ומבואר דעל כן, כל חפצך - כל מצוותיה של תורה אינן שוות ללימוד דבר אחד מהתורה. (קובץ תשובות ח"ג יו"ד קכח)

אהבת תורה

אחד משמותיו של יתרו הוא חובב, ואמרו רז"ל שחבב את התורה, כי משר' הבטיח ליתרו "והיה כי תלך עמנו והיה הטוב ההוא אשר ייטיב ה' עמנו והיטבנו לך". ונתנו לבניו את דושנה של ירחו, והנה הכתוב אומר (שופטים א) ובני קיני חותן משה עלו מעיר התמרים את בני יהודה מדבר יהודה אשר בנגב ערד, ודרשו חז"ל (תנחומא פר' יתרו) שטענו בני יתרו "כל עצמי לא באתי והנחתי כל מה שהיה לי אלא ללמוד תורה", שהרי יתרו עזב את כל עשרו וטובו "שמע ובא". וטענו בני יתרו "ועכשיו אני זורע וקוצר אימתי אני לומד תורה. אמרו לו יש אדם לומד תורה בעיר וזה המקום ציה הוא מדבר הוא ואין שם חטים, כיון ששמעו כך הלכו... ומצאו שם את יעבץ שהוא יושב בבית המדרש וכו' ישבו להן על שערי ביהמ"ד ושומעים ולומדים" ע"כ. עזבו את התמרים והלכו ללמוד תורה. וזכו בני בניו של יתרו לישוב בלשכת הגזית.

מידת המסירות נפש שהיתה ליתרו שחיבב את התורה ששמע ובא באומץ הלב, נתגלה אח"כ אצל בניו, שעזבו את טוב הארץ והלכו לארץ הנגב. הרי שבמדה שאדם מוסר את נפשו על התורה, הרי הוא כובש את הדרך לבניו אחריו, ואז לדורות הבאים קל יותר לבחור בדרך החיים, בבחינת תורה מחזרת על אכסניא שלה.

(קובץ תשובות ח"ג יו"ד קכח)

תורה נמשלה למים

תורה נמשלה למים, הוי כל צמא לכו למים. בטהרה של מים ישנם אופנים שונים, יש טהרה של ט' קבין ויש טבילת כל גופו, ואפילו אם נשאר מבחוץ כחוט השערה לא עלתה לו טבילה. ויש שאפילו נכנס כולו למים אבל הכניס עוד משהו על גופו, הרי זו חציצה שפוסלת את הטבילה.

(קובץ תשובות ח"ג יו"ד קכח)

שמחת התורה בעצרת

בפסחים סח ע"ב רב יוסף ביומא דעצרתא עביד תילתא אמר עבדי לי עגלא תילתא, אמר אי לאו האי יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא, ע"כ. ואין זה סותר כלל לענוה דרב יוסף (עי' סוף סוטה), דהנה בגמ' נדרים (פא) על מה אבדה הארץ דבר זה נשאל לחכמים וכו' ולא פירושו עד שאמר הקב"ה על עזבם את תורתך, וכו' הר"ן בשם הר"י ז"ל דאינו עזיבת עסק התורה כפשוטו, דא"כ למה לא פירושו והלא גלוי הוא, אלא ודאי שהיו עוסקין בתורה תמיד, ואבדה על שלא ברכו בתורה תחילה, וג"כ פשיטא דודאי ברכו, אלא שלא היתה התורה חשובה בעיניהם כ"כ ולא היו שמחים בה שיהא ראוי לברך עליה. ועקרו בזה את יסוד התורה, שכביכול היא כשאר חכמות. ואם אדם אינו מרגיש שמחה בלימוד התורה, הרי זה בכלל שלא בירכו בתורה תחילה.

ומחמת כן סבר רב יוסף שצריך לבטא את השמחה של לימודו לפני קהל עם ועדה, שבזה הוא מחשיב את התורה הקדושה בפני כולם, ואם אינו עושה כן הר"י בכלל שלא ברכו בתורה תחילה, ועל אף ענותנותו אין לפניו ברירה אחרת מאשר לגלות ולהראות את השמחה הגדולה בתוה"ק.

(הערות במסכת פסחים סח:)

והייתם לי סגולה

אי' בב"ק לח וסנהדרין נט שאפי' נכרי העוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול, וכו' התוס' הטעם משום דדרשינן בסוטה (ד) יקרה היא מפנינים, מכה"ג שנכנס לפני ולפנים. אכן כל זה טעמא בעי, מהו הדמיון בין ת"ת לכהן גדול. והנה אי' בילקוט שמואל על הפס' וילבש שאול את דוד את מדיו, והא כתיב בשאול משכמו ומעלה גבוה מכל העם, כיון שהלבישו את בגדיו והיה ראוי למלכות מיד היו עשויים לו, ללמדך שהמלך כיון שמתמנה מלך והוא קצר מיד נעשה ארוך בגלל שמן המשחה שנמשח, וכן אתה מוצא בכהן גדול, והיינו דמשחיה שלך מלך ומשיחה של כה"ג היא ענין אחד, שבשמן המשחה יש סגולה להפוך את האדם לגמרי ולעשותו לאדם חדש, וע"י המשחה הוא לובש הוד והדר הוד שבתפארת.

ובקבלת התורה כתיב "והייתם לי סגולה", ופירש השפת אמת "והייתם" לשון הויה והתחדשות חדשה, פושט צורה ולובש צורה אחרת. ובהו מבואר שמעלת כהן גדול הנכנס לפני ולפנים שנעשה אדם אחר ע"י שמן המשחה, הרי התורה יקרה מפנינים וכוחה עדיף פי כמה שבכוחה לשנות את האדם בכל ישותו והווייתו הפנימית ונעשה ככריה חדשה.

(קובץ תשובות ח"ג יו"ד קכב, עיש"ע)

מתוקים מדבש

על התורה כתיב "מתוקים מדבש", כי בדבש אנו מוצאים שני הפכים, הא' אם נפל דבר איסור לדבש הרי זה משתנה לדבש, ורבינו יונה דן להתיר. ומאידך מצינו שדבש משמר דבריש פ"ק דב"ב גבי ההיא ינוקתא דאשתיירא מבית חשמונאי טמנה הורדוס שבע שנים בדובשא, הרי רואים את ההיפך שדבש מחזיק את הדבר. אכן ההבדל הוא שדבש יכול להפוך דבר חלקי, אבל דבר שלם אין בכוחו לשנותו, אלא אדרבה הוא מחזיקו ומעמידו. ועל זה אמר הכתוב שכח התורה יותר מדבש ובכוחה לשנות גם אדם שלם כמות שהוא, מתוק מדבש כמו יפה ויקרה היא מפנינים.

(קובץ תשובות ח"ג יו"ד קמב)

לזכר נשמת מקים עולה של תורה ממנו אבן ופינה בהשתת יסודות עירונו הקדושה לשם ולתהילה

איש האשכולות הבלתי נשכח

הרה"ג ר' אברהם חיים דוד ב"ר משה שרייבר זצ"ל

נלב"ע ד' סיון תשס"ד

הונצח ע"י מוקירי זכרו כאן בעיר התורה

הרמב"ם במו"נ תמה במה דפסח וסוכות הוּו שבעה ושבועות הוּו רק יום אחד יעו"ט, והנה בר"ה ו' ב' מבואר דבמקום דהתנא תני פסח קרי לשבועות בשם עצרת ולא בשם 'חג' [והריטב"א כתב דגם רב אשי שם מודה כן בכ"מ מלבד שם ביוצא מן הכלל], וצ"ב.

ונראה לבאר בזה בעזה"י ועפי"ה המבואר בד' הרמב"ן עה"ת [ויקרא פ' אמור כג' לג' עה"פ גבי שמיני עצרת, עצרת היא] **והימים הנספדים בין פסח לשבועות המה כחולו של מועד בין הראשון והשמיני של סוכות** ובהמשך ביאר דע"כ **קוראים חכמים בכל מקום להשבועות עצרת מפני שהוא כשמיני של חג שנקרא כן**, וביאר בזה לדהג"מ דשמיני רגל בפני עצמו הוא לענין פז"ר קש"ב ותשלומין דראשון הוא וכו' ע"ש, ומבואר בד' רבינו הגדול הרמב"ן חידוש גדול ונפלא דהפסח מישך שייכא לעצרת והשבועות הוּו יו"ט אחרון של הפסח וימי הספירה הוּו כימי חוה"מ בין פסח לעצרת דשייכא אהדדי, ומתבאר בזה יותר מש"כ אאמו"ר הגאון בד' רבותינו הר"ף והטור דיש זמן מסוים דבין פסח לעצרת וכן ד' רבינו היראים הדמצה למנות ולספור הימים שבין פסח לעצרת, דהרי באמת הפסח והעצרת כיו"ט אחד הן וימי הספירה שבינתיים כחוה"מ חשיבו.

ולפי"ז הרי מתבאר היטב מה דבמקום דהתנא שונה ברישא פסח שוב לא שונה שבועות בשם חג דהרי העצרת הוּו מכלל היו"ט דפסח ואינו לגמרי יו"ט בפנ"ע, והרי הרמב"ן מדמה זה לשמיני עצרת דבוודאי אם התנא ישנה סוכות ברישא שוב לא ישנה להשמיני בשם 'חג' דנחשוב שהוא לגמרי חג בפנ"ע, וכן מתבאר בזה מה שהק' הרמב"ם במה דשבועות הוּו רק יום אחד דהיינו כיון דיו"ט אחרון הוּו רק יום אחד דומה לשמיני עצרת דהרמב"ן דימה אותם אהדדי.

וביאר היסוד דהשבועות הוּו מכלל החג דפסח נראה דהנה רבותינו בעל הטורים עה"ת [דברים ט"ז י"א] מהפסיקתא דר"כ והשבלי לקט העירו במה דבתורה נכתב ל' שמחה רק בסוכות ובשבועות ע"ש, ונראה להקדים בזה בס"ד [והמבואר בד' הזה"ק [מובא בספרי פניני זוהר] עה"פ [ויקרא כ"ג ט"ו] וספרתם לכם ממחרת השבת וגומר, דהטעם דאין קוראין הלל שלם בשאר ימי הפסח הוא משום דאף דכבר התחילה טהרתן ביציאת מצרים אך הטהרה לא נשלמה עד יום מתן תורה, והשאגת אריה הוכיח מהרמב"ן עפי"ה הגמ' דערכין [יד.] מרב מתנה דהלל מכלל שמחה היא, והג"ר משה אלעזר מרק שליט"א הביא מהרמב"ם [פ"ג חנוכה ה"ו בד' רב אבהו] דהלל משום שמחה יתירה היא, וא"כ ע"כ לא נכתב בפסח ל' שמחה כיון דשמחת הטהרה דהציאה ממצרים עדיין אינה שלימה עד גמר הטהרה במתן תורה, וע"כ השבועות דהוא גמר הטהרה דהפסח והציאה ממצרים הוּו יו"ט האחרון דפסח, וכיו"ב מבואר בל' האוה"ח הק' [ויקרא כג' טו] עה"פ וספרתם לכם מרביתו ז"ל דכיון שהיו בטומאת מצרים ורצה ה' להזדווג לישראל ע"כ חייבם כמשפט נדה לספור ז' נקיים וצוה שיספרו ז' שבועות, וביאר דזהו ביאור הקרא וספרתם לכם, דהיינו **דהספירה היא לסיבתכם ולטהרתכם** שאלמלא זה היה נותן להם התורה מיד, וביאר אח"כ להקרא וספרתם כמאמרם ז"ל שנשמות של ישראל הם בבחינת הלוחות וע"י התחלואים של הנפש וטומאת התיעוב יתלכלכו ויחשיך האור שלהם וארז"ל שהלוחו היו של סנפירינון, וע"כ אמר וספרתם לכם, **שע"י המנין אתם מאירים כנספירון את עצמיכם**. ומבואר בזה ד' הזה"ק דמי שאינו סופר אינו טהור דהספירה והצפיה היא מכלל הטהרה וכעין ספירת נקיים, וא"ז האינו העונג יו"ט הביא מהמדרש עה"פ כתפוח בעצי היער דכמו דהתפוח משיצא אינו מתבשל עד חמישים יום כן ישראל כשיצאו, והוא ג"כ ע"ד הנ"ל דהשבועות הוא גמר היו"ט דפסח כבישול התפוח שהוא גמרו, ובספר נתיבות שלום הביא מרבינו האבודרהם דסעודת ליל שבת כעין אירוסין היא וסעודת היום כעין נישואין היא וכו', ועד"ז דן בספר הנ"ל לומר דפסח כעין אירוסין היא עם הבואר עולם ית' ושבועות כעין נישואין היא וכו' והן הדברים בס"ד.

[ובעיקר ד' הרמב"ן דימי הספירה כימי חוה"מ הן לכאורה הביאור דאף דמותין במלאכה מ"מ יש בהן קדושה, וי"ל עוד עפי"ד רבותינו הספורנו [ויקרא כ"ג ל"ו] והכלי יקר עה"פ [מקרא ל"ז] מועדי וגו' אשר תקראו אותן מקראי קדש אלה הן מועדי דהיינו דרק אם תקראו אותן מקראי קודש בתפלה ותורה אז אלה הן 'מועדי' אך בבטלה ע"ז נאמו חדשים ומועדיכם וגו' ח"ו וכיו"ב מבואר בן הרלב"ג, וא"כ הרי ע"ד ד' השאגת אריה דביו"ט יש מ"ע מיוחדת לשנות משום שמחת היו"ט דפקודי משמחי לב, ה"נ מכלל קדושת המועד הוא להתפלל ולשנות דרק כך אלה הן מועדי, וגם לענין זה ימי הספירה כימי חוה"מ נינהו להרבות בהן בכל עוז תפלה ותורה כדמבואר במעשה רב, ואף דבכל השנה צריך לשנות בכל עוז ותעצומות].

במג"א סי' תצ"ד הביא דברי שו"ת משאת בנימין, דאין לקדש מבעוד יום בחג השבועות משום דבעינן תמימות, וכן הביאו עוד פוסקים, ובט"ז כתב שמאחרין להתפלל בחג השבועות משום דבעינן ימי הספירה תמימות, והביאו המשנ"ב ריש סימן תצ"ד, ודין זה לא נמצא במשאת בנימין, ואף לא בספרו של אבי השל"ה שהוא ג"כ מקור האי דינא, ואדרבה בשל"ה הביא הדין דדוקא בקידוש נאמר דין זה אבל בתפילה ל"א דין זה, דהא חזינן שאפשר להתפלל של מוצאי שבת בשבת (בשעת הדחק), וקצת צ"ב דבריו דהתם ג"כ אפשר להבדיל מבעו"י אלא שאסור לעשות מלאכה, וא"כ מ"ש קידוש מתפילה.

והנה בסי' רס"ז לגבי שבת איתא במג"א (הובא שם במשנ"ב), דאפי' הנהגין כרבנן להתפלל מעריב בזמנה מותרים להתפלל ליל שבת מבעו"י, ובלבד שיהי' מפלג המנחה ואילך, דכיוון שמצוה להוסיף מחול על הקודש וכבר קיבל שבת עליו יכול לסמוך על הסוברים דהוי כלילה לענין תפילה, ומבואר במג"א דתפילה מבעו"י תליא במה שיש מצות תוספת שבת, וא"כ לפי"ז באמת א"א ג"כ להתפלל ערבית מבעו"י בחג השבועות, וע"כ צ"ל דמה שנקט קידוש הוא לאו דוקא, אלא דעיקר הדין תליא בקידוש, דהא לר' יהודה אפשר באמת להתפלל ערבית אפי' אם אין דין תוספת, והנהגים כרבנן א"א להתפלל כיון שא"א לקדש, והיינו שאין דין תוספת (אמנם יתכן שאף לר' יהודה יהי' אסור להתפלל כיון שע"י התפילה הוא כמקדש את השבת, ויל"ע בזה).

וראיתי בעלון רל"ז שהאריך ידידי הרב צבי רותן, וייסד שאין דין שלא יחסיר מיום המ"ט, דא"כ א"ז מחסיר ע"י מה שמתפלל, אלא שיש דין שחג השבועות הוא רק כשנשלמו מ"ט ימים, ולכן א"א להתפלל, ובאמת מצאתי שציינו לשר"ת להורות נתן שכבר ייסד דין זה, אכן לכאור סברא זו שייכת לענין לקדש היום וכמש"כ המג"א לענין קידוש, אבל לענין תפילה ה"י אפשר לומר שאפשר להתפלל אי לא נימא כדלעיל שאם אין תוספת א"א להתפלל, ומלבד זאת יש להעיר שבט"ז שכתב דינו על תפילה דקדק בלשונו שבעינן ימי הספירה תמימות ומשמע שזה חסרון מחמת ימי הספירה ולא מחמת שעדיין לא הגיע חג השבועות, דא"כ ה"י לו לכתוב כהמג"א דבעינן תמימות ולא להזכיר "ימי הספירה".

ובה"ל חג להגרמ"מ קארפ שליט"א, הביא דברי הרוקה, שבאמת בקרא איתא תספרו חמישים יום אלא שרבנן פירשו שיום החמישים קאי אהקרבה, ויש לפרש שבאמת גם יום החמישים הוא יום שסופרים אותו והוא ע"י תפילה וקידוש, ולפי זה אתי שפיר דבאמת יש תוספת אלא שא"א לספור מבעו"י כמו שא"א לספור בכל ימי הספירה מבעו"י, אפי' כשקיבל שבת או יו"ט, [אמנם יתכן שבכל הימים א"א לספור מבעו"י כמש"כ הרשב"א בתשובה, דאיך יאמר היום אחד עשר יום כשבאמת עדיין עשרה ימים, אבל הכא אין הוא אומר היום חמישים יום].

ולפי דברי הרוקה יוצא שקידוש ביו"ט של חג השבועות הוא דאורייתא, דהא על ידו יצאין ידי הספירה, ויעויין במג"א סי' רע"א שכתב שקידוש ביו"ט הוא רק דרבנן, וכבר הקשו עליו הפוסקים שם.

ועל דרך הדרוש שמעתי משמיה דהגר"נ לבה שליט"א לבאר, הא דאיתא על אדם הראשון שבשעה אחת הפסיד במה שאכל מעץ הדעת, דהאיסור לאכול ה"י רק בערב שבת, ואדה"ר סבר שאפשר ע"י תוספת שבת כבר לקבל שבת, אבל באמת בשבת בראשית עצמה שעדיין לא נשלם מלאכת בראשית עד הרגע האחרון, כמש"כ ברש"י בפרשת בראשית על הפסוק ויכל ביום השביעי שנראה כביכול ביום השביעי [כמדומה שכן איתא בצפנת פענח הקדמון] א"כ עדיין לא שייך להקדים שבת, ורק מכאן ואילך שייך לקיים תוספת שבת, וא"כ הוא, במתן תורה שהיו צריכים להשלים את ימי טהרתם ולא היו יכולין להקדים ביו"ט הראשון של מתן תורה, א"כ כל שנה אנו חוזרים ממש כמו שה"י אז, וכמו שמבואר שאסור להקזיז דם בערב שבועות, ולכן א"א לקבל מבעוד יום:

הרב שמואל הלופסקי

במג"א סי' תצ"ד דבשבועות אין לעשות קידוש מבעו"י משום שמחסר בתמימות. והט"ז הוסיף דגם ערבית לא יתפלל מבעו"י משום התמימות. והנה דעת הט"ז בסי' תרס"ח דאפשר לקבל תוספת שמע"צ בהו"ר ולקדש ולאכול חוץ לסוכה כיון שהפה הקדוש יתעלה ב"ה שצויה על סוכה, הוא התיר לו אחר שקיבל עליו שמע"צ. ומבואר דע"י שמקבל תוספת דיו"ט חשיב שכבר התחיל היום הבא, ולכן פטור כבר מסוכה, ולפום דיהיטא לטעמיה כתב בשבועות שע"י התוספת מחסר בתמימות, כיון שנחשב שכבר התחיל שבועות וחיסר מימי הספירה.

אבל באחריו (פני מבין סי' קל"ד, ועי' התעוררות תשובה ח"ג ס"ח ד' בהוצאה חדשה סי' רצ"ו) הק' דאדרבה כיון שע"י התוספת כבר נגמר היום הקודם, א"כ לא חיסר כלל מימי הספירה שהרי נגמרו תמימים והתחיל כבר שבועות, ורק חסרון בתוך ימי הספירה יכול לחסר מהתמימות, וא"כ אמאי אין יכול להוסיף על שבועות.

והנה בשבת שלאחר ר"ה ועדיין לא תקע וקיבל שבת, ואח"כ הגיע אליו שופר, משמע בט"ז סי' ת"ר דמוטל עליו לתקוע, וכ' דמותר לו לתקוע משום קבלה בטעות. ולכא"ו קשה דהט"ז לשיטתו כיון שהפסיק ביום הקודם אמאי כלל מחוייב לתקוע הא כבר הוי שבת ולא ר"ה.

ותו קשה, דוכי הוט"ז שבת שלאחר ז' של פסח ויקבל שבת יחשב שנגמר אצלו פסח ויוכל לאכול חמץ.

ולכא"ו הביאור דרק כשותרת התוספת שמקבל ליום הקודם, בזה מתבטל היום הקודם, וכשמע"צ שסותר ליו"ט דסוכות, ואינו שייך בסוכות אלא רק לאחריו שכן סדר המועדות, אבל דבר שאינו סותר התוספת ליום הקודם אינו מבטל היום הקודם. ולכן שבת שאינה סותרת לר"ה ולפסח ודאי אינה מבטלת אותם לפטור משופר ומאיסור חמץ ורק בשמע"צ כ' הט"ז שמבטל לסוכות.

ולפ"ז מתעצמת הקו' ביותר, אמאי קבלת שבועות מחסר בתמימות, הא שבועות סותר ליום המ"ט שרק אחריו יכול להגיע, וא"כ מפסיק הוא את יום המ"ט וא"כ נשלם היום המ"ט ואינו מחסר כלל בתמימות, ושפיר יוכל להוסיף אשבועות.

ויתכן דהנה לגבי מילה הנולד לאחר תוספת עיין בט"ז סי' ת"ר הטעם דחשיב שנוול ביום הקודם, אף שכבר קיבל ע"ע תוספת, דהמצוה לא תלויה בתפלתו לדחות המצוה. ולכא"ו להט"ז שתוספת מבטלת היום הקודם למה לא נמולו כהיום הבא, שהרי נגמר היום הקודם ע"י התוספת.

וכן קטן שהגדיל ע"י התוספת, הביא הרמ"א סי' נ"ג מהמהרי"ל דלא יהא ש"ץ, ולהט"ז אמאי הא נגמר היום הקודם ע"י התוספת ויחשב כגדול.

וצ"ל דבדבר התלוי במציאות, בזה ודאי דנים לפי המציאות וכיון שנוול קודם השקיעה זהו יומו למילה. וכן גדלות שתלויה במציאות ודאי לא תהא קודם הלילה. ורק בזינים שאינם תלויים במציאות, כשמע"צ וסוכות שהנידון אינו התאריך המציאותי, אלא קדושת היום, חידש הט"ז שנגמר היום הקודם ע"י התוספת.

ולפ"ז מיושב הטעם דקבלת תוספת שבועות מחסר בתמימות, ולא אמרינן דהסתיים היום ולא נחסר, כיון שימי העומר זהו דבר מציאותי, ואי"ז תלוי בקדושת הימים, וכלפיהם לא נסתים היום עד הלילה המציאותי, וכאשר יוסיף עליהם קדושת שבועות שפיר מחסר בתמימות.

ובעיקר דברי האחרונים שלא להוסיף על שבועות משום תמימות, עי' בהעמק דבר להנצי"ב (ויקרא כ"ג כ"א) שכ' מטעם אחר שאין תוספת כיון שכ' "בעצם" למיעוטי תוספת שלא לעשות מקרא קודש אלא בלילה ולא מבעו"י. וכעין זה כתב גם המשך חכמה בדעת הרמב"ם שאין תוספת, דילפי זה מבעצם דשבועות לכל יו"ט ושבת.

ונפק"מ טובא בזה, דאי חסרון משום תמימות, א"כ אפשר להוסיף רק שמקלקל בתמימות, אבל להנצי"ב לא נאמר כלל תוספת בשבועות ואינו יכול להוסיף. ונפק"מ בנשים שאינן מחוייבות לספור אם יוכלו להוסיף מבעו"י ולקדש, דלהנצי"ב לא נתחדש כלל תוספת ואפי' שאינן מחסרות בתמימות לא יוכלו לקדש מבעו"י. [ויל"ד גם לגבי שהחיינו אם מדליקות מבעו"י, עי' לוח א"י תשמ"א, וגם לגבי ההדלקה עצמה אם צריך שיהא יו"ט בזמן הדלקתן]

וכן נפק"מ לגבי יו"ט שני של שבועות אם צריך לאחר התפילת מעריב, שהפמ"ג כ' דלא כהטועים לאחר כיון שהרי לא סופר ולא מחסר בתמימות, אך להנצי"ב שלא נתחדש כלל תוספת גם ביו"ט שני א"א להקדים המעריב.

הרב יעקב ישראל יונגרמן

א. בירושלמי פ"ד דר"ה ה"ח איתא ר' מרשטיא בשם ר' אידי בכל הקרבנות כתיב חטא ובעצרת אין כתיב חטא, אמר להו הקב"ה מכיון שקיבלתם עליכם עול תורה מעלה אני עליכם כאילו לא חטאתם מימיכם" עכ"ל, ופי' הקרבן העדה, דהוקשה לירושלמי דבכל המועדים בפר' פנחס מוזכר שעיר עיזים "לחטאת" משא"כ בחג השבועות שלא נא "חטאת", ולזה תירץ הירושלמי דאמר להו הקב"ה לישראל מכיון שקיבלתם עליכם עול תורה מעלה אני עליכם כאילו לא חטאתם מימיכם.

ולכא"ו מצינו פלוגתא בראשונים בהבנת הירושלמי, דבדעת זקנים מבעלי התוס' פר' פנחס ביאר הטעם שלא מוזכר בשעיר של שבועות חטאת "לפי שהיו ישראל אז נקיים מכל חטאת, כדאיתא במדרש משקיבלתם עליכם עול תורה והמצוות מעלה אני עליכם כאילו לא חטאתם מעולם" ולכא"ו מהלשון "שהיו ישראל אז" מבואר דהדע"ז יליף בכוונת הירושלמי דמייירי על דור מקבלי התורה דמאחר שקיבלו את התורה נחשב כאילו לא חטאו, ולא קאי על הדורות אחר'.

אכן לכא"ו ברוקח מבואר לא כן, דבפסחים סח: איתא, הכל מודים בעצרת דבעינן לכם, וברוקח סי' רצ"ה ביאר הטעם וז"ל "על כן צריכין ישראל לשמוח שמוחל הקב"ה עוונותיהם, דאמרינן בירושלמי דר"ה בסופו וכו' אמר להם הקב"ה לישראל מכיון שקיבלתם עליכם עול תורה מעלה אני עליכם כאילו לא חטאתם מימיכם" עכ"ל. ומבואר מדבריו, דהירושלמי לא קאי רק על דור מקבלי התורה אלא לדורות, ולכן ישראל שבכל דור צריכים לשמוח בשבועות שהקב"ה מוחל עוונותיהם.

ב. אכן בעצם דברי הירושלמי נודע להקשות, דהנה בתורה מוזכר ב' פעמים שעיר דחג השבועות, בפר' אמור (כגיט) ועשיתם שעיר עיזים אחד לחטאת וגו', ובפר' פנחס (כחל) שעיר עיזים אחד וגו', וא"כ מה כ' הירושלמי דמאחר שמעלה אני עליכם כאילו לא חטאתם לא מוזכר חטאת, הרי בפר' אמור מוזכר חטאת. ובאמת דלפי הדע"ז מבעלי התוס' דהירושלמי קאי רק על דור מקבלי התורה זהו קשה יותר, דבפר' פנחס מייירי בסוף זמן דור המדבר כמבואר ברש"י כ"ח ב', ובפר' אמור מייירי בשעת קבלת התורה כמו כל המצוות שנאמרו בסיני, וא"כ קשה ביותר דרק בפר' אמור בשעת קבלת התורה מוזכר "חטאת", ולפי הדע"ז דווקא הם נחשבו כאילו לא חטאו.

ויש שטענו, דהנה רש"י בפר' אמור הביא מהתו"כ, דהשעיר דפר' אמור והשעיר דפר' פנחס אינו אותו שעיר אלא היה ב' שעירים, ובפר' אמור מייירי בשעיר דמחמת שתי הלחם, ובפר' פנחס מייירי בשעיר מחמת המוספין, וא"כ י"ל, דלכן בפר' אמור מוזכר "חטאת" כי אי"ז שעיר מחמת היום אלא מחמת שתי הלחם. אך עדיין צ"ע, מאי נפק"מ דהשעיר דפר' אמור בא מחמת שתי הלחם, סו"ס בשבועות שמקבלים עול תורה נחשב כאילו לא חטאו, ול"ש בזה חטאת.

ג. ונראה בזה, דבאמת צ"ע, איך כתב הירושלמי דהפסוק דפר' פנחס דלא מוזכר "חטאת" פירושו דמעלה אני עליכם כאילו לא חטאתם מימיכם, הרי בפסוק שם כתוב שעיר עיזים "לכפר" עליכם, ומוכח שהשעיר מכפר, וכמפורש ג"כ בתוספתא שבועות פ"א ה"א ובזבחים ו: דב' שעירי חג השבועות מכפרים על עוון טומאת מקדש וקדשיו.

ונראה בזה, דאין כוונת הירושלמי במעלה אני עליכם כאילו לא חטאתם דא"צ כפרה כלל, אלא דמבואר ביומא פו. דבתשובה מיראה זדונות כסגולת דהחטא לא נעקר למפרע, ובתשובה מאהבה זדונות כזכויות כי נעקר החטא למפרע, וכבר נודע דע"י התורה מגיעים לתשובה מאהבה, וזהו כוונת הירושלמי דע"י התורה מעלה אני עליכם כאילו לא חטאתם מימיכם דנעקר החטא למפרע, ומ"מ צריך כפרה דקרבו ולכן כתוב שעיר עיזים "לכפר" עליכם. ולפי"ז נתיישב הקושיא באות ב' לפי הירושלמי דהטעם דלא מוזכר חטאת כי מעלה אני עליכם כאילו לא חטאתם מימיכם א"כ מדוע בפר' אמור מוזכר חטאת, דלפמשת"י י"ל, דבאמת השעיר מכפר ולכן מוזכר בפר' אמור חטאת, ורק בפר' פנחס לא מוזכר חטאת לרמזו הענין שנעקר החטא למפרע.

ד. ונתבאר עכ"פ באות ב' דרש"י פר' אמור הביא מהתו"כ דהיו ב' שעירים בחג השבועות, והשעיר דפר' אמור הוא מחמת שתי הלחם, והשעיר דפר' פנחס הוא מחמת המוספין, ובדעת זקנים מבעלי התוס' פר' פנחס תמה, מדוע בתפילת מוסף דחג השבועות מזכירים רק שעיר אחד ולא ב' שעירים, וביאר דמאחר דתפילת מוסף כנגד קרבנות המוספים לכן מזכירים רק את השעיר שבא מחמת המוספים, ולא את השעיר שמחמת הלחם.

ולכא"ו יש לדקדק שנוי הלשון בין פר' אמור לפר' פנחס, דבפר' אמור כתוב "ועשיתם" שעיר עיזים אחד וגו', ואילו בפר' פנחס כתוב שעיר עיזים אחד וגו' בלא "ועשיתם".

ונראה לכא"ו, דמאחר דהשעיר דפר' פנחס הוא מחמת המוספין, נמצא דהוא כמו המוספין דשאר הרגלים שהיו מקריבים שעיר ואי"ז עשיה מיוחדת לחג השבועות ולכן לא מוזכר "ועשיתם", אבל השעיר דפר' אמור שהוא מחמת שתי הלחם זהו עשיה מיוחדת לחג השבועות ולכן מוזכר "ועשיתם".

ה) ובעצם הנידון מדוע לא מוזכר "חטאת" בשעיר של חג השבועות מצינו ביאור אחר, דהביאו מש"כ הזוהר אמור (צז): "ובדין כן אקרי בגוונא דא עצרת דאית בה ביטול יצה"ר, וע"ד לא כתיב ביה חטאת", ומבואר טעם אחר דלא מוזכר חטאת כי בחג השבועות לא שולט יצה"ר.

ונראה בביאור הדבר דבחג השבועות לא שולט יצה"ר, כי התורה היא הכח הנלחם ביותר ביצה"ר כמבואר בקידושין ל. בראתי יצה"ר בראתי לו תורה תבלין, ובסוכה נב. מבואר דהתורה היא גלחלים על ראשו של יצה"ר, ולכן בזמן של קבלת התורה אין כח ושליטה ליצה"ר כלל.

זכר לשתי הלחם

הרב אברהם אבא דולגין

הרמ"א סימן תצ"ד ס"ב כתב: "ונוהגין בכמה מקומות לאכול מאכלי חלב ביום ראשון של שבועות [צ"ע למה דוקא בראשון ולא ביו"ט שני של גלויות] ונראה לי הטעם שהוא כמו השני תבשילין שלוקחין בליל פסח זכר לפסח וזכר לחגיגה, כן אוכלים מאכל חלב ואח"כ מאכל בשר וצריכין להביא עמהן שתי לחם על השולחן שהוא במקום המזבח ויש בזה זכרון לשתי הלחם שהיו מקריבין ביום הבכורים." עכ"ל.

ולפי"ז יל"ע למה אין עושין זכר למנחת העומר שהיתה באה בט"ו ניסן להתיר את החדש כשם שעושין בפסח ובשבועות זכר לקרבנות שהיו מקריבין בהם. – ונראה דהנה אין עושין זכר לכל הקרבנות המוספין שהיו מקריבין בכל יו"ט והטעם נראה משום שמזכירין אותן בקריאת התורה ואף בשבת שאין קורין בתורה את קרבנות מוסף שבת, מ"מ אומרים את הקרבנות במוסף, אמנם בפסח, אף שיש קריאה של הקרבן, מ"מ ההקרה והאכילה היה לפני ט"ו ניסן ביום ולכן א"א להסתפק בקריאה של יום ולכן עושין זכר לקרבן פסח בלילה, וכמו"כ מנחת העומר יש לה קריאה בט"ו ניסן בפרשת "שור או כשב" ולכן אי"צ לעשות לה זכר אחר.

ובזה א"ש שבשבועות הקריאה היא בפר' פנחס ששם נזכר את המוסף שהיה בחג השבועות אך את שני הלחם שכתוב בפרשת אמור אין מזכירין ולכן עושין לזה זכר.

והנה בביאור הלכה סימן תצ"ה סימן הפרשיות כתב, וז"ל, בפרי מגדים בשם הפר"ח אם טעה ושינה הסדר בד' ימי חוה"מ (קאי על פסח) קורין ביום שלאחריו פרשה שדילג ונסתפק הפמ"ג גם ביו"ט אם קרא ביום הראשון פרשת שור למה לא יקרא ביום שני פרשת משכו שדילג. עכ"ל. ולפי מה שנתבאר אפשר ליישב קצת דהקריאה ביום ט"ו ניסן היא מיוחדת דוקא ליום זה משום דבעינן להזכיר את מנחת העומר ואינה רק קריאה מענין הפסח, אלא קריאה מענין ט"ו ניסן ולכן יקראו אותה עוד פעם אף שקראו אותה בט"ו ניסן.

[וכמו"כ נראה דבשביעי של פסח שקורין את השירה זה בדווקא ואף אם קראו אותה יום קודם לכאן יקראו אותה עוד הפעם וכמו שמשמע בבה"ל שם שבזה אף הפמ"ג לא נסתפק והינו שהקריאה בשירת הים, היא לא רק מענין הפסח אלא אף מענין שביעי של פסח. – ובזה אפשר להסביר מאי קמ"ל רש"י בפרשת בשלח (י"ד ה) עה"פ "ויוגד למלך מצרים" שסיים: "לכך אנו קורין את השירה בשביעי" דכוונתו שזהו ג"כ מענינו של יום השביעי ונ"מ להנ"ל].

בדין מקרא קודש דשבועות

הרב יהודה בייב

בספר חי' מרן רי"ז הלוי כתב לבאר מה שנאמר בחג השבועות בעצם היום הזה משא"כ בשאר המועדות עיי"ש. ויש להעיר עוד דהנה בכל המועדות סדר הכתובים הן קודם שביום פלוני יש חג לה' ואח"כ בא ציווי של מקרא קדש והבאת אשה לה' ואילו בחג השבועות אינו כן אלא נאמר ציווי של הבאת עומר ממחרת השבת ואחרי ז' שבועות ממנו ציווי של הבאת מנחה חדשה, ורק אח"כ כתוב וקראתם בעצם היום הזה מקרא קדש יהיה לכם (וגם לא כתוב ציווי להביא אשה לה' רק בפר' פנחס).

ולכאורה הענין בזה שבכל המועדים יש תאריך שהוא חג והחג הוא המחייב את המקרא קדש ואת הבאת האשה ואילו בחג השבועות אין תאריך שהוא יום חג (ועוד שהרי פעמים בה' ופעמים בו' ופעמים בז' וכדאיתא בגמ') אלא שביום הני' מהעומר יש דין להביא מנחה חדשה, ועי"י הבאת המנחה חדשה נעשה יום זה ליום ראוי למקרא קודש (וכ"ה הלשון בפר' פנחס וביום הביכורים בהקריבכם מנחה חדשה לה' מקרא קדש יהיה לכם), ומעתה, אם כנים הדברים יש לבאר בזה את הלשון בעצם היום הזה דקאי על הקרבת המנחה, וגם א"ש בזה הלשון וקראתם וגו' שנאמר בחג השבועות ובשאר המועדות כתוב רק מקרא קדש יהיה לכם, כי יש כאן קריאה מיוחדת עיי' מעשינו להיות יום ראוי למקרא קודש, וצ"ע בכ"ז.

בגדר דין לכם בעצרת

הרב מאיר רותן

בגמ' פסחים ס"ח ע"ב א"ר אלעזר הכל מודים בעצת דבעינן נמי לכם מ"ט יום שניתנה בו תורה הוא. ופרש"י דבעי' נמי לכם שישמח בו במאכל ומשתה להראות שנוח ומקובל יום זה לישראל כיום שניתנה בו התורה.

והנה יש לחקור בשורש הך דינא דבעי' לכם בשבועות האם הוא דין נוסף מלבד הדין יו"ט דיש מצוה ביו"ט של שבועות לשמוח במאכל ומשתה, והוא ממצוות המועדים וכשם שיש מצות לולב בחג הסוכות כמו"כ יש מצוה בחג השבועות לאכול ולשתות להראות שיום זה נוח לישראל, או"ד דכיון דעצרת הוא יום שניתנה בו תורה א"כ חלק **ממהות השבועות** הוא לאכות ולשתות להראות שהוא יום נוח לישראל והיינו דיום שניתנה בו תורה הוא שונה במהותו מכל יו"ט דהוא יום שמחה ויש בו דין אכילה ושתייה

והנראה בזה דהנה צ"ע טובא חדא בעיקר הדין דקאמר בגמ' דבעינן נמי לכם, וצ"ע מהו הך נמי דנראה דיש כאן גם דין אכילה ושתייה וגם דין לה'; הוא צ"ע דהרי דעת ר"א דבכל יו"ט אין לו לאדם אלא או אוכל ושותה או יושב ושונה ודריש לה מקרא כתוב א' אומר עצרת לה' אלו קיך וכתוב אחד אומר עצרת תהיה לכם אלא או כולו לה' או כולו לכם, וא"כ צ"ע היאך ישתנה הדין ביו"ט של שבועות דבעי' גם אכילה וגם לה' וממנ"פ אם הכל מודים דבעי' נמי לכם כי יום שניתנה בו תורה א"כ שיהיה כולו לכם ומהו הך פלגא פלגא ומ"ש יו"ט דשבועות משאר יו"ט, ובאמת הריטב"א בסוכה כ"ז ע"ב כ' להדיא הכל מודים בעצרת דבעי' כולו לכם, אך בגיר' שלנו בגמ' איתא להדיא דבעי' נמי לכם

ובעיקר קשה מה המקור של ר"א לשנות את מהות יו"ט של שבועות משאר יו"ט והא מקראי ילפי' לה להך דין דבעי' או כולו לה' או כולו לכם והיאך ישתנה יו"ט של שבועות משאר יו"ט, ועי' בתוס' פסחים שם ד"ה הכל מודים דכ' דר"א יליף לה **מסברא** דבעי' בעצרת לכם, והוא צ"ב היאך הך סברא ישנה את דיני היו"ט.

וביותר צ"ב דהא עיקר הך סברא דר"א דאו כולו לה' או כולו לכם הוא סברא בעיקר הדין יו"ט דהאדם הוא המחליט והקובע לעצמו את ניהוג היו"ט דאם הוא **נמשך** לענג את היו"ט עיי' אכילה יכול או עיי' לה' יכול וא"כ היאך ישתנה הדין בשבועות דיש חיוב לאכול מצד הדין יו"ט.

והמתבאר ע"כ בזה דהך דין לכם הוא דין **נפרד** ונוסף על מהות היו"ט והוי כמו מצות לולב בסוכות כמו"כ יש דין נוסף להראות שיום זה נוח לכן יש דין לאכול, ונראה דזהו מש"כ התוס' דר"א קאמר לה מסברא וצ"ב אמאי לא כתבו התוס' דר"א יליף לה מקרא דלכם כבכל יו"ט, ועי"כ דהדין לכם בעצרת הוא דין נוסף ונפרד

ונראה דזה מוכח עוד מהא דאמרו שם בגמ' דרב יוסף ביומא דעצרתא **עבד עגלא** תלתא ואמר אי לאו האי יומא וכו', וצ"ב אם הדין לכם בשבועות הוא מהלכות הלכם של שאר יו"ט א"כ אמאי לא עבד עגלא תלתא בשאר יו"ט, ועי"כ דבשבועות יש דין חדש של לכם והוא דין נפרד להראות שיום זה נוח לישראל ולכן דוקא ביום זה עבד עגלא

ולפי"ז א"ש דמה"ט קאמר בגמ' דבעי' נמי לכם והיינו דיש באמת ב' דינים בשבועות דין שמחת יו"ט וזה או כולו לה' או כולו לכם, ויש עוד דין נוסף דבעי' נמי לכם מדין שבועות והוא דין חדש.

ובאמת נראה דהוא פלוגתא באחרונים, דהנה ידוע קושית המג"א ועוד אמאי אומרים בשבועות זמן מתן תורתנו והרי לא ניתנה תורה אלא בז', והמהרש"א בע"ז ג' ע"ב כתב דישראל לא היו ראויים לקבל התורה עד שטהרו וקדשו את עצמם וקבעו את יום החמישים שהוא היום של יראת חטא דקודמת לחכמה ע"כ, ומבואר דנקט דאף דהוא לא יום שניתנה בו תורה מ"מ שבועות הוא יום של תורה ומהותו הוא לא יו"ט אלא יום תורה, וכ"ה בצ"ח פסחים ס"ח ע"ב דיום שבועות הוא הכנה למתן תורה ולכן נחשב כיום מתן תורה, וכעיי"ז בבית הלוי עה"ת פ' יתרו דעיקר יום שבועות דבעי' לכם הוא משום דעיקר הא דמ"ר ניצח המלאכים הוא במצוות של לכם, והיינו דשבועות הוא יום תורה.

אמנם ידוע מש"כ החת"ס או"ח קמ"ה ע"פ הריב"ש סי' צ"ו דבאמת יום שבועות אי"ז שייך למתן תורה עיי"ש, וא"כ י"ל דלשי' החת"ס יום שבועות ע"כ אי"ז שייך למתן תורה אלא הוא דין יו"ט בפני"ע ורק למהרש"א ודעימיה בזה יש לדון אם עיקר מהות שבועות הוא מכוח מתן תורה או דהוא דין יו"ט בפני"ע

ואמר לי חכ"א שליט"א דבאשל אברהם כ' דהטעם דאוכלים מאכלי חלב בשבועות הוא מגמ' זו דבעצרת בעי' לכם, דבשר אוכלים מדין היו"ט, וחלב מדין לכם, וא"כ מוכח דיש ב' דינים בשבועות, ודין לכם הוא נפרד מדין היו"ט.

א. הב"ח (או"ח מז) כתב דכוונתו יתב' בנתינת התורה היתה - "שתדבק נשמתנו בעצמות ורוחניות מקור מוצא קדושת התורה", וכפל ושילש הדברים. והיינו ששייכותנו לתורה איננה רק הבנה גרידא, ולא קשר של שאלה ותשובה, אלא אפשרות להדבק ולהתקשר בעצמות קדושתה, להתעצם - כלומר לגדול ולהתפתח ברוחניותה העליונה.

ולפי שהדברים נוטים לדרך המוסר לא עומדים על היוצא מהם לדינא, אבל נפק"ל מהכא הלכות למעשה בכל יום. דעפ"י הנ"ל סיים הב"ח: "הוא המכוון בברכת אשר בחר בנו", על אשר קרבנו לפני הר סיני, ונתן לנו תורתו הקדושה כלי חמדו שהיה משתעשע בה בכל יום, כדי שתדבק נשמתנו בעצמות קדושת התורה ורוחניותה, ולהוריד השכינה בקרבנו". הנה ד' חידושים עולים מהב"ח, וג' מהם להלכה: א. "הוא המכוון בברכת אשר בחר בנו" - היינו שעל מעלה זו שתדבק נשמתנו בעצמות קדושת התורה, תינקת ברכה; ב. שבכל יום ויום אנו מברכים ומודים על מעמד הר סיני; ג. לסוברים שזכירת מעמד ה"ס הוא מצות עשה, לכאורה באמירת ברכה זו בשימת לב מקיימים דאורייתא זו, ובדיבור, ובכל יום. ד. שכל מעמד הר סיני, ומה שאנו יכולים להשיג שהיה בו, הכל נעשה בשביל מדגה זו בתורה - שתדבק נשמתנו בעצמות קדושתה.

ובאמת דעיקר ה"בחר בנו" הוא בקבלת התורה, א"כ לכו"ע תיקנו ברכה בכל יום על מעמד ה"ס. והב"ח מחדש שמעמד ה"ס ונתינת התורה לא היו רק הנתינה, אלא לשם המטרה - שתדבק נשמתנו במוצא קדושתה ואז תשרה בנו השכינה, ולדבריו נמצא שהברכה על מעמד ה"ס היא למעשה ברכה על האפשרות שתדבק נשמתנו בעצמות התורה.

ב. והנה יש להבין מהו "מקור מוצא התורה". והדברים נשגבים, ברם עפ"י הנפש החיים (ש"ד פכ"ז) מתבאר בתרתי. שכתב דהתורה נשתלשה ממקור שרשה העליון בקודש עד עולם-זה מדרגות אין שיעור, מעולם לעולם וממדרגה למדרגה. ומזה נראה ד"מקור מוצא התורה" היינו מקורה שלמעלה מכל העולמות ובפרק י' כתב יותר ורק נעתיק לשונו: "ששורשה העליון הנעלם הוא למעלה מעלה גם מאצילות קדשו ית'".

ואולם לפ"ז תמוה, איך בשר-ודם ידבק בקדושה כזו, יתקשר בשרשה העליון. אכן ג"ז מתבאר מהנפש החיים, "ואף כי ירדה ונשתלשה דרך הדרגות רבות עצומות, על כל זה היא לא נשתנתה מקדושתה כלל, ובקדושתה הראשונה עומדת גם כזו העולם התחתון, כאשר היתה באמנה אתו יתברך במקור שרשה, בלא שום חילוק ושינוי מקום כלל". וא"כ מבואר איך יתכן לבן-תמותה להתדבק בעצמות ורוחניות מקור מוצא התורה, איך קרוץ מחומר יתקדש בקדושתה הראשונה כאשר היתה באמנה איתו יתברך! ובפרט משקיבלנו אותה עם הרצון שנחדש בה, ולהיות שש ושמש ומתענג בלימוד, הנה קיבלנו את ההזמנה היותר נוראה שבבריאה! קירבת אלוקים בדרגה שאלמלא כתובה א"א לאומרה. ובזוהר (ח"ב רי"ז. מתורגם): "ועל זה אמרה תורה ואהיה שעשועים יום יום, והייתי לא כתיב אלא ואהיה - בכל זמן ובכל עידן שמלים עילאיות עולות לפני".

וידוע המדרש (ריש תרומה) שהקב"ה אמר על התורה: לפרוש ממנה איני יכול! וציוה שנעשה קיתון אחד. ובס' גבעת שאול לגאון קדמון (תרומה) כתב בזה הסבר טבעי: "כי מטבע התורה היא להמשיך השכינה במקום שהיא עומדת!" כמו שבטבע הגשמי יש כח-משיכה; כך יש טבע רוחני שמושך אליו את השכינה הקדושה. והדברים משתלבים בדברי הב"ח ונפח"ח במטרת התורה, שגם מצד הנותן אפשר לידבק בעצם הקדושה.

ועוד יתבאר עפ"ז הסיפור: "לפי שנאמר וזהב את ה' אלוקיך, איני יודע כיצד אוהב את המקום? ת"ל והיו הדברים האלה... על לבבך". ומה ענין זה לאהבת ה' אף להנ"ל שמתקשרים בעצם הקדושה מתבאר זאת אף לעריכנו, והדברים מפורשים באוה"ח (דברים ו' ו) "כשיתמיד שימת הדברים על לבו יולד בלבבו חשק תאוה הרוחנית" וכו'.

ג. וידועה השאלה היכן מצינו ב' ברכות במצוה אחת, אשר קדשנו ואשר בחר בנו. ומביאים להגר"ח ד"אשר בחר" אינה על הלימוד בפועל, אלא הודאה על עצם התורה בלא ענין להשתמשות. ומעתה לדברי הב"ח יותר מבואר ה"מתנה" שבתורה, דאינה מצוה גרידא - כזה ראה ועשה, אלא הזמנה לידבק בעצם קדושת התורה, ומבואר למדרגות עליונות. והרמח"ל בדרך ה' (ח"ד פ"ב) עלה ברום הדברים ואלמלא כתב א"א לאומרם: כי התורה הקדושה מעין המציאות האמיתית שלו יתברך, ויקר ומעלה מעין אמיתת מעלתו יתברך, ...מה שמחלק האדון יתברך שמו מכוונדו ויקרו אל ברואי... שהוא היותר עליון ונשגב שבעניינים הנמשכים ממנו יתברך... שנמצא הוא נגש לפני אלוקיו, ומתעסק בהמשכת האור הגדול ממנו אליו. ואפשר זהו אמרם קוב"ה ואורייתא וישראל חד הוא (זה"ק ח"ג עג), והיושב ושונה שכינה שונה כנגדו. וכן יובן שאר ההפלות הנוראות שבחז"ל ורבותינו על התורה"ק. [ולדעות שנטים אינם במצות ת"ת, צ"ע למה מברכות ברכה זו]. ויעו' להגרע"ק (ח"א ס"ס מב) שגם ברכה שניה דמילה ברכת להכניסו, היא על היותה הכשר לתורה. ויש מבארים כך הב' ברכות דתפילין - עפ"י המכילתא שהביא הטור (לח ס"י).

העולם עד לשעת מתן תורה היה נשלט ברובו ככולו על ידי הכוחות הרעים. המייצג הראשי שלהם היה פרעה הרשע והמצרים בעלי בית העבדים המרושע. רק חלק קטן ואיכותי מתוך הכלל העולמי זכה והיה מיועד להיות נקי לגמרי, בעת שהוא עומד מאוחד במדבר סיני למרגלות הר האלוקים. העם שלנו היה פתוח כולו לשינוי קיצוני מלא תקווה, שיהפוך את האדם היחיד ואת הציבור כולו, מהקצה האחד הישן והמשומש של בעלי לב אבן קשה, קרה ומוכרת, של מושלים בעלי כוח הנשלטים בידי השפחה רצונית ומודעת, המומרים רק ואף על ידי יצר רע. אל עולם חדש בלב מחודש ורך, לב מבשר ודם קשוב ופועם, המוכן לקלוט את הטוב החבוי ואת הנוזק המסתתר בחשש. עולם בו האמת שולטת על השקר ובני ישראל הטובים והצדיקים הם בעלי הבתים של הרעים, כשכל המרץ והיצר מופנים לעשיית טוב ולחיסול כוחות רעים המנסים לבצבץ ולהסית (מאמר החכמה לרמח"ל מלכויות שופרות וכו'). כך עמד העולם בשעת מתן תורה והמתין לבקשתנו שלנו לסיוע ממרום, לבקש ולהתחנן לפניו, שנזכה לקבל מהבורא את הכח שסייע לנו לספוג את האמת הבהירה (ע"ז ה'א, "תן אתה"). בנושא הבחירה והסיוע ראה פרי צדיק אלוה ב' חזו"א בהוספות בסוף טהרות). בעת שכולנו יחד בלב אחד, גילינו את האמת היחידה והכרזנו בלב שלם, שאנו ובנינו נדע מתוך מה שקראנו - לְדַעַת, כִּי ה' הוא הַאֱלֹהִים אֵין עוֹד מִלְבָּדוֹ (דברים ד, לה). אלא שהאפשרות הזו לא נוצלה וה'מתן הזה לא הסתיים בקבלה'. יום מתן-תורה נשאר בידינו, אבל יום קבלת-תורה לידינו, בקבלת לוחות האבן המסירות את לב האבן מבשרנו, לא הושלם עד ליום הכיפורים, בו ניתנו הלוחות השניות (ויק"ר לה,ה.פרי צדיק לר"ח סיון ד).

הסיכוי לזכור את התורה ואת דבר ה' בלב ובתחושת החיים, בזיכרון ממשי שאי אפשר לשכחו, להסיר את האטימות הנושנה ולפתוח חיים חדשים ללא זיהומת נחש בתוכם. לזכות בקריות אישית וציבורית, בקריות אמיתית מההרס ומהמוות השוכן בלבנו היצרי היותה אז. אמרו חכמים: "בשעה ששמעו ישראל אנכי ה' אלוקיך" נתקע תלמוד תורה בלבם והיו למדים ולא היו משכחים. באו אצל משה ואמרו: משה רבינו, תעשה אתה שליח בינותינו. שנאמר: דבר אתה עמנו ונשמעה ועתה למה נמות... חזרו להיות למדים ושוכחים... באו להם אל משה... [אמרו לו], הלוואי [ושוב] יתקע תלמוד תורה בלבנו כמות שהיה. אמר להם: אין זו עכשיו אבל לעתיד לבא הוא, שנאמר ונתת את תורתך בקרבם ועל לבם אכתבנה' (ירמיה לא) ... ובשעה ששמעו ישראל לא יהיה לך נעקר מלבם יצר הרע. באו אצל משה ואמרו: משה רבינו תעשה אתה שליח בינותינו. שנאמר: דבר אתה עמנו ונשמעה ועתה למה נמות... מיד חזר יצר הרע למקומו. חזרו אל משה... אמר להם, אין זו עכשיו, אבל לעתיד לבא הוא. דכתיב: וְהִסְתִּיתִי אֶת לִבְ הָאָדָם מִפְּשָׁרָם וְנִתְתִּי לָבָם לִבְ פֶּשֶׁר (שיה"ש"ר א טו,ד. ראה עוד תנחומא עקב ח. ומהר"ל תפארת ישראל לה). הלוחות ניתנו משמים בחסד וטוב, אבל בחטא שלנו הם נשברו למרגלות ההר ולא התקבלו בארץ. הלב של כולנו נותר מאובן אבל בודאי שהאור כבר אחר לגמרי. מאז אותו היום של מתן-תורה קבלנו אפשרות להמשיך ולרככו, מתוך שניתן לנו כלי טוב שיסתת את הקושי, שיחצוב בלבנו את האבן ויהפוך אותו בכל יום ובכל שעה, לרך יותר. שיהפוך כל ראש בית אב וכל מעניקה של שפת אם, לאנשים איכותיים. המלמדים, מעניקים ונותנים לילדיהם ולתלמידיהם, לעצמם ולחבריהם, כלים לריכוך האבנית שעל דפנות הלב שלנו, להסירה לאט ובהתמדה. "אמר הקב"ה לישראל: בני, יצר הרע מכשול גדול הוא לעולם אלא סתתו בו קימעה קימעה, עד שתבוא השעה ואני מעבירו מן העולם. ככתוב וְהִסְתִּיתִי אֶת לִבְ הָאָדָם מִפְּשָׁרָם וְנִתְתִּי לָבָם לִבְ פֶּשֶׁר" (פסיקתא דר"כ כ ד,יז. דרך ה' ד,ד,ט). מעתה ואילך השמח בתורתו ונותנה על לבו, חש בשינויים הללו "כל הנותן דברי תורה על לבו מבטלים ממנו הרהורים הרבה - הרהורי רעב. הרהורי שטות... ככתוב: פקודי ה' ישרים משמחי לב מצות ה' ברה מאירתי עינים. וכל שאינו נותן דברי תורה על לבו נותנין לו הרהורים הרבה. הרהורי רעב. הרהורי שטות... שכך כתוב והיו בך לאות ולמופת ובזרעך עד עולם תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לב מרוב כל וגו' (אבות דרבי נתן כ).

יום מתן תורה הוא יום בו אנו שמחים עם האפשרות להיות טובים יותר בחיינו אנו, בתוך החיים של לימוד תורה יחד עם אכילה ושתייה. לשמוח בתוך העולם בו אנו קיימים, שלא ישיחו ושלא יהרוס בְּיָצְרֵיךָ רעים את החיים הטובים באמת. וזה [הטעם] שבעצרת הכל מודים דבעינן לכם (פסחים סח), כי זו התכלית [הבאה] מהתורה, שכולם יִזְכּוּ ויִזְכְּכוּ את החומר וכוחותיו על פי התורה, אשר תיישר כל צעד בעולם המעשה" (משך חכמה שמות כ"ח, ראה מהר"ל תפא"י כה).

מחג השבועות נקבל כוחות, לחידוש המבט על התורה ועל הקמח, על העיקר ועל מה שטפל לו, גם אם אי אפשר בלעדיו. הטפל אינו ערך אלא דרך והאמצעים אינם המטרה. העיקר הוא ערך הנמצא במרכז החיים וזוכה לקבל סיוע טוב ושמה, מהמעניקים אותו. מכאן, מיום זה ואילך אחרי שכבר סלקנו מעלינו את השנה וקללותיה (מגילה לא,ב), נקבל חוסן להתחיל את המירוץ לשנה הרוחנית החדשה, עם אש חדשה הבורעת בלבנו, האש שנקבל מהאש שבראש ההר, לצאת ולהתמודד עם ענייני השנה הבאה עלינו לטובה. נקבל כח לעימות מלא חיוניות, מול עולם קשוח ומאובן, שכבר בחייו הוא קרוי מת (ברכות יח,ב). נעמוד כאיש אחד ובלב

חג השבועות - נצח ישראל

הרב ישראל מנחם וינגרטן

א. מפורסמת השאלה מדוע חג השבועות קיים ועומד אע"פ שלכאורה הוא בטל מעיקרו, דהא נשברו הלוחות וניתנו בפועל רק ביום הכיפורים.

ב. 'כפה עליהם הר כגיגית' [שבת פח.]. ולכאורה הדבר תמוה למאד, - דלמאי הוצרך הדבר והלא כבר קיבלו מעצמם קודם בינעשה ונשמע' [תוס.]. ועל מה, ובמה הועיל, דהאיך תיתכן קבלה מאונס [וכבגמי שם].

גם ראוי לתהות האם מונח טעם דוקא בעשיית ההר עצמו לגיגית, דוכי פסו מלפניו אזהרות מיתה וכתב כבכל תורתנו.

ב. ויבואר בהקדם יסוד הבית הלוי [פרי יתרו, שמות יט ה ובדרוש יז] שיש חילוק בין תר"ג מצוות דישראל לז' המצוות דלבני נח. וז"ל: וזה הוא ההבדל שיש בין ישראל ובין בני נח, דבבני נח גם בהני שבע מצוות שמחוייבים בהם, אינם עליהם רק בגדר חיוב שהם חייבים לקיימם ולא שגופם קנוי להמצות. אבל ישראל הקנו גופם להתורה, עכ"ל. ושם האריך שבני נח מצווים רק על ז' חיובים ידועים ונפרדים, ואך ישראל הם כעבד שגופו קנוי לאדונו, ולפיכך חיילא התחייבותם אע"פ שאינה קצובה וכן מחוייבים הם במצוות ותקנות נביאים וחכמים שיבואו לאחר זמן, יעו"ש.

כך נראה להוכיח עוד דאלים ותקיף הרבה יותר קנין ישראל להקב"ה, יותר מקנינו של עבד לאדונו. דהנה בעלות האדון אינה על גופו של עבדו לגמרי, אלא היא מוגבלת אך ורק לענין הפירות של שימושיו. דהרי עבד יוצא כשאדונו פגע בראשי איבריו, ואולם לעומתו מצווים ישראל על מסירות גופם ונפשם ממש בעבור קדושת שמו ית', וישראל קדושים נתבעים ונותנים בכל הדורות. והאמת דצריך לחקור היכן ובמה נקנו ישראל לאדונם ריבון העולמים בקנין נצח זה.

ג. והתשובה, שזהו בקנין נפשנו בירושה מאברהם אבינו שנבחר ע"י ה' בצאתו ממבשן האש באור כשדים. וכמו שכתב בספר פרשת דרכים [דרוש שני] שעל ידי שאברהם מסר נפשו מסרו ג"כ בניו נפשם, שדמו לשרוש אשר ממנו חוצבו.

ושוב רמזו ה' למשה בסנה שלא נאכל מהאש הבערת בו, והדגיש לו בוראנו שזהו המקום בו יהיו ישראל עבדים לו במתן תורתו, 'תעבדו את האלקים על ההר הזה'. והרמז ברור, שכזה הענין היא מהות ישראל ועבודתם. שוב מצאתי כע"ז בש"ך עה"ת [שמות ג, ב] בשם רבינו בחיי וז"ל: 'והנה הסנה בוער באש והסנה איננו אוכל, רמז לעם השפל אשר ברזל באה נפשו והוא בוער תמיד באש הצרות והצרות יקיפוהו מכל צדדיו וראוי שיכלה מרוב הצרות, והוא עומד ומתקיים מן האויבים בדרך המופת ואיננו אוכל. וזהו על דרך מה שאמרו ז"ל (סוטה ט) חצי אכלה במ חצי כלים והם אינם כלים' עכ"ל.

ואכן בעת הפקודה עמדו והקדימו כל ישראל כאיש אחד ובלב אחד 'נעשה' ל'נשמע' לאמור שמוסרים כל עצמותם לקב"ה, עד שנודעזעה הארץ ויצאה בת קול 'מי גילה רז זה לבני שמשמששים בו מלאכי השרת'. ופי' מהרש"א [שבת פח.], דהוברר שישראל עובדים את ה' בשני יצרים, ואילו למלאכי השרת אין יצה"ר.

ולפיכך דוקא באותה שעה הגביה ה' את ההר, ובדוקא את אותו הר דמסירת התורה, על ראשם, להטביע בישראל וללמדם שתכונת מסירות נפשם זו מצורפת היא ומחוברת לעמקי ההווה - למציאות הבריה, שבאמת נבראה על תנאי זה, דבלעדיה 'שם תהא קבורתכם', והעולם יחזור לתהו ובהו. והיתה כפיית ההר כ'קיום' הנעשה בשטר, שמשאשו ומעניק לו תוקפו, ואך לא מפרשת אונסין ואלמות ח"ו.

ד. ומה מתקן לשון חכמים ודברי רש"י [שם] שקראוהו להר סיני 'גיגית' - שנותנין לתוכה שטר, [משא"כ בשאר דוכתי וכגון במסכת ברכות כב. שפירש"י 'גיגית' סתמא], דהיינו, שהיו ישראל כיון ושכר זה שספון טמון בכח בנבכי השעורים ומתחדש ויוצא לפועל ונגלה לאור עולם, דוקא מתוך קיבוץ ודחק השעורים שכוויים בתוככי הגיגית. [ונתיישבה קושיא ב].

ה. ומעתה פשוט וברור מדוע ניצב ועומד לתפארה חג השבועות בלוח השנה של כלל ישראל, דבו נתחדשה ונגלתה מציאות הנצח של ישראל במקביל לחידוש מציאות העולם, [ומתו' קושיה ומכשנ"ת].

פסקה זוהמתן באמירת נעשה ונשמע

הרב יצחק קרמר

איתא בשבת קמו. דכשהקדימו בני ישראל נעשה לנשמע פסקה זוהמת חטא אדה"ר, ועוד איתא בחז"ל דכשחטאו בעגל חזרה זוהמה זו.

ויש לידע מהי אותה זוהמה, מדוע נדבקה באדה"ר דוקא ע"י אכילתו מעץ הדעת והיאך פסקה במעמד הר סיני, ומה הקשר של חטא העגל לזוהמה זו.

ושמעתי לברא דשורש חטא אדה"ר היה בכך שקודם אכילתו היה כח הרע חוץ לאדם, והוא הרגיש בגן עדן מעין נהמא דכיסופתא בזה שקיבל את כל השפע האלקי ללא נסיונות וקשיים ולכן עלה בדעתו לאכול מעץ הדעת שע"י זה יתמוג בו גם כח הרע ובכך יתעלה ויתקדש שם ה' שח הטוב של יציר כפיו מתגבר על כח הרע. והנה הגם שכונה נעלה זו היתה לשם שמים, נחקה היא לדראון עולם כחטא אדה"ר משום שלמרות הרצון הטוב הקב"ה צייה לאדם שלא יאכל מעץ הדעת, ואין לעבור על ציווי ה' גם אם לאדם נראים הדברים כנכונים וראויים. ונלע"ד שמצב זה שעושה אדם מעשה בלי ציווי ה' או נגד ציווי נחשב כזוהמה גם אם מתכוין לש"ש כי היאך עושה נגד ציווי אדונו, אי"ז אלא שנדבקה בו מקצת ממידת הגאווה וכבר אמרו חז"ל דתועבת ה' כל גבה לב, הרי שהיחס למידת הגאווה הוא כדבר מתועב ואולי זוהי הזוהמה שהתכוננו אליה.

ומעתה כשהקדימו נעשה לנשמע, כל תוכן אמירה זו הוא רצון לקיים את ציווי ה' גם בלי להבין ויש בזה תשובת המשקל לחטא הנ"ל ולכך פסקה זוהמתו.

אך כשחטאו שוב בעגל חזרו למצב של אדה"ר אחר החטא כפי שמפורסמים דברי הבית הלוי ששורש חטא העגל היה שעשו בלי ציווי ה', אע"פ שעשו לש"ש (כפי שהסביר הרמב"ן בפ' כי תשא שכונתם היתה לציור אמצעי מקשר בינם להקב"ה שיהווה תחליף למרע"ה, והיה זה דור דעה שידעו סודות סדרי בראשית ומעשה מרכבה, ולכן שנוצר בסופו של דבר דמות עגל לא היה זה מן התימה עבורם שכן גם במעשה מרכבה הם ראו שור).

ועפ"ז ביאר הבית הלוי את דברי המדרש בפ' חוקת משל לבן שפחה שטינף פלטיין של מלך אמר המלך תבוא האם ותקנח צואת בנה, כך אמר הקב"ה תבא פרה ותכפר על מעשה העגל, וידוע להקשות דפרה אדומה היא חוק, ללא טעם, והיאך נתנו חז"ל טעם במצוה זו, אלא דלפמשנ"ת שורש חטא העגל היה בכך שעשו עם הרבה הבנה ועם כונה לש"ש אך בלי ציווי ה' ותיקונם הוא בפרה אדומה שהיא חוק שאינם מבינים כמאמר שלמה המלך "אמרת א חכמה והיא רחוקה ממני" אך כשה' מצווה עושים גם בלי להבין.

ונראה להוסיף עפ"י הנ"ל דלא בכדי הגדירו חז"ל את חטא העגל כ"צואה" שכן זו אותה זוהמה של חטא אדה"ר - עשייה בלי ציווי ה' וכפשנ"ת.

ובטעם הגנות של מידה זו (השתמשות בשכל שלא עפ"י ציווי ה') יש להוסיף ולהעמיק, דלכאורה מותר האדם מן הבהמה הוא השכל שניתן בו, ורבותינו הגדירוהו כמלאך המליץ בין האדם לאלקיו ומדוע באמת לא יצא את כוחו זה להדריכו ולנווט את דרכו העולה בית אל, אלא שהקדימו כבר בטענה זו שהוא צדוקי דאמר לרבא "עמא פזיזא דקדמיתו פומייכו לאודניכו", כלומר היאך קבלתם על עצמכם לקיים את התורה קודם ששמעתם מה כתוב בה [וקודם שבדקתם ושקלתם אם תוכלו לקיימה], והתשובה לכך טמונה בתשובה הנפלאה שענה לו רבא דבעם ישראל נתקיים "תומת ישרים תנחם" ובאומות העולם נתקיים "סלף בוגדים ישדם" דהיינו דאה"י שעושים הסכם עם בשר ודם חובה לשקול ולבדוק כל פרט ופרט, אך כשההסכם הוא עם בורא העולם שהוציאנו ממצרים ועשה לנו את כל הניסים המופלאים וכל רצונו הוא להיטיב עמנו, השכל מחייב שנתחייב מבלי לשמוע ומבלי להבין ותומת ישרים נתחנו לקבל על עצמנו את כל חוקיו ומצוותיו בשמחה ובאהבה, ונמצא אליבא דאמת דהחובה לעשות עפ"י ציווי ה' מבלי להשיג בשכלנו יסודה בהגיון רב ובהבנה עמוקה.

המשך מעמ' קודם

עסקך ביום ובלילה בתורה וכשתהיה יגע מן הלמוד תעשה מלאכה. ולא שיהיה עיקר עסקך במלאכה וכשתפנה מן המלאכה תעסוק בתורה" (מסכת אבות א.טו). מי שיזכה לקבל מאותה תחושה ושמחה של תורה ביום הזה, יתחבר אל התחושה האמיתית של החיים - מי שלומד כיששכר ומי שמחזיק לומדים כזבולון, בבית ובבית המדרש, במשפחה ובציבור. כל מי שאיכפת לו מתורה, כל מי שעוסק בה בפועל, כולם זכאים להסרת אותו לב אבן מבשרם והפיכתו ללב בשר, רגיש ומרגש, שמח ומעניק שמחה בבינתו, בבתי מדרשנו, ברחובותינו, במקומות של עמל הכפיים ורכישת האמצעים, ובמקומות הלימוד של דור המשך שלנו - הדור שינצח את הכל.

מאוחד דבקים באמונת אבות מול קבוצת צאצאי אבותינו שהלכה אחר היצר הרע, פְּרָשָׁה לצד האחר ונפרדה מאותו המעמד. מכוחו של יום זה נהיה שמחים ומחוסנים כנגד הסטרא הייא. נעמוד בכוחה של תורה נצחית ומנצחת מול העולם המנוצח על ידי יצרי הוא. שהרי אין לו ערך אמיתי ואין לו עיקר. אל מול העולם הקר והזר שהאבן בלבו והקשיחות הארסית במבטו, נעמיד מולו עולם שכבר החל להיות טוב והאבן שבו כבר מסותתת וממתינה לסיים את השליחות והתפקיד בשלמותם. שהתורה שניתנה לו מסיני היא העיקר והקבע, כשהמלאכה וכל מה שמביא לה את הקמח הנוחץ כל כך, הוא העראי. כפי שכתב הרמב"ם בהלכות תלמוד תורה "עשה תורתך קבע ומלאכתך עראי" (ג.ז), וכתב רבי עובדיה מברטנורא: "שהיה עיקר

הרב משה יו"ש ברנדווין

איתא בילקוט"ש במדבר פ"א: בשעה שקבלו ישראל את התורה נתקנאו אומות העולם בהן מה ראו להתקרב יותר מן האומות, סתם פיהן הקב"ה אמר להן הביאו לי ספר יוחסין שלכם שנאמר הו' משפחות עמים, כשם שבני מביאי, ויתילדו על משפחותם. ומבואר מתשובת הקב"ה דאכן לא היה שום מעלה לעם ישראל מצד עצמן יותר מאומות העולם, ושניהם היו שווים לזכות בקבלת התורה, והדבר היחיד שהכריע לטובת כלל ישראל היו היוחסין. ולכאן הוא פלא גדול, האיך יתכן שכשהנידון העומד בין שני בעלי דינים הוא מי יזכה בתורה הקדושה, שהוא ענין של חיים ונצח מול מוות וחדלון, יכריע מי שיש לו יוחסין, והאיך יפסידו הגוים את התורה בגלל דבר לשעבר.

והנה יעוי' בגמרא ריש ע"ז דמבואר לכאורה טעם אחר לגמרי בסיבת זכייתו של עם ישראל בתורה, וכך איתא התם, מאי דכתיב ה' מסיני' בא זורח משעיר למו, מאי בעי בשעיר ומאי בעי בפארו, אמר ר' יוחנן מלמד שחזר הקב"ה על כל אומה ולשון ושיקבלו את התורה ולא קבלוה עד שבאו ישראל וקבלוה, אלא כך אומרים לפנינו רבש"ע כלום כפית עלינו הר כגיגית דכתיב ויתיצבו בתחתית ההר ואמר רב דימי בר חמא מלמד שכפה עליהם ההר כגיגית ואמר אם מקבלים ישראל את התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם, א"ל הראשונות ישמיעונו שבע מצות שקבלתם היכן קיימתם, ומנא לן דלא קיימי כתיב עמד וימודד ארץ ראה ויתר גוים, מאי ראה ראה ז' מצות שקבלו עליהן בני נח ולא קיימום וכו', ואומרים לפנינו רבש"ע ישראל שקבלוה היאך קיימוה, ואמר להם מעיד אני בישראל שקיימוה, א"ל רבש"ע כלום יש אב שמעיד על בנו דכתיב בני בכורי ישראל וכו' א"ל הקב"ה מכם יבואו ויעידו בישראל שקיימוה, יבא נמרוד הרשע ויעיד באברהם שלא נחשד בעבודת אלילים ותעיד ביוסף שלא נחשד על העריות יבוא נבוכדנצר וכו' אלא אעפ"כ מצוה קלה יש לי וסוכה שמה לכו ועשו אותה וכו' מיד כל אחד ואחד נוטל והולך ועושה סוכה בראש גגו והקב"ה מקדיר עליהם חמה בתקופת תמוז וכל או"א מבעט בסוכתו ויוצא וכו' ע"כ.

הרי מבואר מכ"ז שנתנית התורה לעם ישראל לא היה רק מכח זכות אבות אלא משום שאכן יש מעלה בישראל שמקיימים את התורה גם כשהוא בטירחא ובקושי, משא"כ הגוים אם קשה להם מיד בועטים. ולכאן הרי זה סותר למבואר במדרש דזכו רק מכח ספר יוחסין.

אך באמת גם דברי הגמ' בסוכה צ"ב, שאמר להם הקב"ה אתן לכם מצוה קלה ובסוף מקדיר עליהם חמה, ולכאן לפום ריהטא מיחזי שהקב"ה נותן בפניהם מכשול בכוונה תחילה, דמצד אחד נותן להם כביכול מצוה קלה אך מאידך מקדיר עליהם חמה ומקשה עליהם וגורם להם שיכשלו. ולכאן המתבקש היה שיתן להם מצות סוכה בלא קושי ולבחון אותם בכך אם אכן היו הולכים לקיימה.

ואשר נראה בזה, דמה שאמרו שזכו בגלל ספר יוחסין, אין המכוון כלל למעלה וזכות חיצונית הנתונה לנו מכח זכות אבות, אלא הוא מעלה בבני ישראל עצמם, והיינו דכל מה שעבדו ונתעלו האבות הרי השרישו וטבעו את מעלותם אלו בגופם ובדמם, והמעלות הללו הורישו לבניהם אחריהם, ונמצא שבבני ישראל בטבעם כבר קיים רצון פנימי ועז לדבקות בקב"ה ובקיום רצונו. [וכן מבואר בדרשות הר"ן בטעם שבחר אברהם לקחת אשה לבנו מבנות חרן ולא מבנות כנען, משום דתכונות מושחתות גריעי יותר מעובד ע"ז יעו"ש].

ומעתה נראה דכך השיב הקב"ה לטענות אומות העולם, להיות שקיום התורה הוא קבלת עול מוחלט לקיים התורה בכל תנאי ובכל מצב גם אם הוא מגיע בטירחא ובקושי, ובשביל זה אין די בהסכמה וקבלה גרידא לעשות המצוות, אלא צריך רצון עז ופנימי, לכן א"כ יש לבדוק מי מהם ניחן יותר בכוחות רוחניים ונפשיים כדי שיוכל לעמוד בתנאים אלו, וזהו הכוונה במה שאמרו הביאו לי ספרי יוחסין שלכם, דהיינו שע"ז נדע למי יש הכוחות הנדרשים, ועל כן בני ישראל שהביאו את ספר יוחסין שלהם שהם צאצאים של האבות הקדושים שהשרישו והטביעו בזרעם את אהבת ה' ומסירות נפש בלא גבול לקיום רצון ה', לעומת אומות העולם שאין להם כלום מכוחות אלו, ממילא ברור שיש ליתן התורה לישראל שבם תתקיים התורה, ולא לגויים שלא תתקיים בהם התורה מחמת חסרונם בכוחות אלו.

ומעתה לפי"ז יובן היטב תשובת הקב"ה לגויים לעתיד לבוא, דהגוים טענתם בפיהם, אולי אף שחסרים הם כוחות אלו, בכל זאת מסוגלים הם לקיום התורה בכל מצב והתורה כן היתה מתקיימת אצלם, וע"ז השיב להם הקב"ה אכן כך נעשה כאשר דיברתם, מצוה קלה יש לי וסוכה שמה לכו עשו ואני אקדיר לכם חמה כדי שיצטרכו רצון עז וכוחות נפש כדי לקיימה, [ועכ"פ על אם תהיו פטורים מלקיימה מחמת הקושי לפחות תהיו מצטערים מאד על הפסד המצוה], ואז ניווכח האם אכן הייתם ראוים לקבלת התורה, ואכן מיד עשוה והקדיר להם חמה ובעטו בסוכתם, ובזה הראה להם שאכן אין להם את הכוחות לקיים המצות במסירות הנפש וברצון אמיתי, ולכן כשהמצוה כרוכה בקושי הרי הם מיד בועטים, וכ"ז הוא מאותו טעם עצמו שאין להם ספר יוחסין, דממילא אין להם רצון אמיתי בקיום המצוה, ואינו עליהם אלא עול, ולכן כשנפטרו ממנה מיד בועטים ויוצאים ולא מתוך צער ודו"ק.

הרב נ. דודוין

בהגדה של פסח: **אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו.** והשאלה מפורסמת, איזה טובה היתה לנו ממעמד הר סיני ללא מתן תורה. וי"ל, שבהר סיני עם ישראל זכו להיות בעלי מידות טובות, וכדאיאת (נדרים כ.) תניא בעבור תהיה יראתו על פניכם- זו בושה... **ומי שאין לו בושת פנים כידוע שלא עמדו אבותיו על הר סיני.**

וכן רואים שזכו למידות טובות ממש"כ ויחן שם ישראל נגד ההר, ובמכילתא [סימן יט] כל מקום שהוא אומר ויסעו ויחנו, נוסעים במחלוקת וחונים במחלוקת, אבל כאן השוו לב אחד, לכך נאמר ויחן [לשון יחיד, כאיש אחד בלב אחד]. ע"כ. ואיך קרה הנס שבהר סיני חנו בשלום ובאחוה, ובע"כ שבהר סיני הקב"ה תיקן אצלם את המדות הרעות שמביאים למחלוקת.

והאופן שבו עם ישראל זכו למדות טובות בהר סיני, הוא ע"י **שבסיני נטהרו מחטא אדה"ר**, וכדאיאת בשבת קמו. מפני מה עובדי כוכבים מזוהמין, שלא עמדו על הר סיני, **שבשעה שבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא, ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן**, עובדי כוכבים שלא עמדו על הר סיני לא פסקה זוהמתן. ע"כ. והזוהמא שהנחש הטיל בחוה זה פחיתות ורקבון בנפש, דהיינו מדות רעות, ולכן עם ישראל שפסקה זוהמתן בהר סיני הם בעלי מדות טובות בטבעם, וכדאיאת ביבמות עט. שלשה סימנים יש באומה זו, הרחמנים והביישינים וגומלי חסדים. ע"כ.

וגם המקום גורם, שהר סיני הוא סמל של מדות טובות, ענוה ובושה, וכדאחז"ל (במדבר רבה יג,ה). "ושפל רוח יתמך כבוד" זה סיני, שהשפיל עצמו לומר שאני נמוך, וע"כ תמך הקב"ה כבודו עליו, וניתנה עליו התורה. וע"ע במגילה כט.

התורה נדבקת לבעלי מידות טובות

הסיבה שבהר סיני היה נחוש במיוחד שיהיו בעלי מידות טובות, משום שהמידות טובות הם תנאי לקבלת התורה, וכמש"כ רבי חיים ויטאל **שהתורה לא ציוותה על מדות טובות, כי כל המצוות בנויות על מדות טובות**. ואכן במ"ח קניני התורה (אבות ו), חלק גדול מהם הם מדות טובות: א. בענוה. ב. בארך אפים. ג. בלב טוב. ד. המכיר את מקומו. ה. והשמח בחלקו. ו. ואינו מחזיק טובה לעצמו. ז. אוהב את המקום. ח. אוהב את הבריות. ט. אוהב את הצדקות. י. אוהב את המישרים. יא. אוהב את התוכחות. יב. ומתרחק מן הכבוד. יג. ולא מגיס לבו בתלמודו. יד. ואינו שמח בהוראה. טו. נושא בעול עם חבריו. טז. ומכריעו לכף זכות. יז. ומעמידו על האמת. יח. ומעמידו על השלום.

והסיבה שמידות טובות הם תנאי לקבלת התורה. משום שהתורה היא מאורו של הקב"ה, והרי אין דבקות אלא **דומה בדומה**, וכדאיאת בב"ק צב: כל עוף למינו ישכון ובני אדם לדומה לו, וכמו שאין דבקות בין אדם לבעל חי, כך אין דבקות בין האדם לאורו של הקב"ה אלא אם אדם יקיים **הוי דומה לו**, והרי מדותיו של הקב"ה זה המדות הטובות, וכדאיאת בשבת קלג: אבא שאול אומר, ואנוהו [מלשון אני והוא דומים]- הוי דומה לו, מה הוא חנון ורחום אף אתה היה חנון ורחום. ובסוטה יד. אחרי ה' אלקיכם תלכו- הלך אחר מדותיו, מה הוא מלביש ערומים. אף אתה. ע"כ.

וזהו שאמרו (מנחות נג): יבא טוב ויקבל טוב מטוב לטובים. **יבא טוב** - זה משה דכתיב ותרא אותו כי טוב הוא. ו**יקבל טוב** - זו תורה, דכתיב כי לקח טוב נתתי לכם. **מטוב** - זה הקב"ה. **לטובים** - ישראל, דכתיב היטיבה ה' לטובים. ע"כ. והיינו שכל המעבירים את התורה, אינם מתחברים זה לזה אלא ע"י שיהיו דומים במידת ה"טוב", שצריך לקבל את התורה **הטובה** מאת ה' **הטוב** דרך משה **הטוב**, והמקבלים צריכים להיות **טובים**. ובשם החזון איש **צ"ל: התורה לא נדבקת לאנשים לא עדינים**. וזהו כנ"ל שהדבקות הוא רק בדומה לדומה.

ותורתך בתוך מעי - משביעה ומבריא הגוף

פסחים סח: **א"ר אלעזר הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם, מ"ט יום שניתנה בו תורה הוא. ע"כ. וקשה**, דאדרבה לכאורה היה צ"ל שהכל יודו דבעינן כולו לה, שהרי התורה היא רוחנית. ומבאר הגר"י לוינשטיין צ"ל, שהוא ללמד שהתורה מאשרת את האדם גם **בגשמיות**. ע"כ.

וזהו כמש"כ האור החיים (ויקרא יחב), **לעשות רצונך אלהי חפצתי ותורתך בתוך מעי, פירוש לרוב חשק עבודת הקודש עד שמרגיש בלומדו תורת ה' כאלו אוכל וממלא בני מעיו ממזון טבעי**. עכ"ל.

דוגמא לכך, ממש"כ הגר"י סגל: **שהגר"א היה כה בריא וחזק, עד שאמרו הרופאים, כי לפי חוזק גופו היה יכול לחיות שלש מאות שנה**. וזה למרות שהגר"א כמעט לא אכל וישן, כי נועם התורה ועריבותה על עמליה, **בכוחה לדשן עונג ולהשביע ולחזק הגוף**.

זמן מתן תורתנו

כתב רבינו הרוקח (סי' רצה ד"ה בליל) דמה שנאמר על חג השבועות (בפר' אמור כג, כא) "**וקראתם** בעצם היום הזה" הוא מיותר, ובא ללמד שבחג השבועות תהיה קריאה אחרת שאינה כתובה בו, שהרי זמן חרותנו וזמן שמחתנו כתובים בתורה (ויפדך מביט עבדים, והיית אך שמח), משא"כ זמן מתן תורתנו לא נכתב בתורה, אבל במה שנא' וקראתם מקרא קדש יהיה לכם, הוסיף קריאה.

ועי' העמק דבר (פר' ראה טז, יב) דאמנם לא נזכר בפירושו בתורה דשבועות הוא יום מ"ת, אבל נרמז בסוף פר' דשבועות (שם) דכתיב ושמרת ועשית את החקים האלה, וכיון שאין חוקים מיוחדים ליום זה יותר משאר החגים (עי' רמב"ן), ע"כ דמשמעו על כלל חוקי התורה, שחג השבועות הוא היום המסוגל להתבונן בהם ולקבלם עליו, מכיון שהוא היום הראוי לכך מתחילה בטבע הבריאה.

הכף החיים (תצד, סח) הביא דאי' בחז"ל דכל המועדות בטלין וחג שבועות אינו בטל, וביאר בשם יפה ללב דכמו שהתורה היא נצחית כך חג שבועות שהוא בשביל התורה, אין לו ביטול עולמית. [הוסיף ה"ח דלכן העוסק בתורה מאריך חיים].

יום שניתנה בו תורה

המג"א (תצד, א) הקשה דהלא קי"ל כר"י שבז' סיון ניתנה תורה, וא"כ היאך אמרינן בתפילה "זמן מתן תורתנו" עי"ש מה ששייב, ועי' ישוע"י. והפ"ח והח"ק יעקב הביאו מהריב"ש (סי' צו) דעצם היום שהוא חמישים מהבאת העומר אינו מוכרח שיהיה ביום שנתנה בו תורה, אלא שעתה דלעולם ניסן מלא ואייר חסר כך הוא, ולכן מזכירים בתפילה דהוא זמן מתן תורתנו. (ועי' כו"פ יו"ד קצו, ו).

והחת"ס (דרשות רפה: ד"ה פ"ק) תני דכיון שבבני נח הלילה הולך אחרי היום (עי' מקנה קידושין ל:), א"כ בתחילת הספירה ספרו במוצאי היום שממחרת השבת אשר אחרי שניתנה תורה הוא כבר ליל ב' לספירה, ולכן יום החמישים שלהם היה בז' סיון אבל אחר שניתנה תורה והיום הולך אחר הלילה הוא ו' בסיון. (ועי' בחי' חת"ס שבת פו:).

עי' צ"ח פסחים (סח): שהק' כע"ז בגמ' שם דאמר ר"א דהכל מודים בעצרת דבעינן לכם משום דיום שניתנה בו תורה הוא, והלא בזמן ר"א היו מקדשין ע"פ הראיה (עי' ר"ה כא). ולא תמיד חל עצרת ביום מ"ת. (וכה"ק החת"ס בדרשות שם, ולזה ל"מ תני הריב"ש).

ותירץ הצ"ח דקבלת התורה התחילה מה' סיון שאמרו נעשה ונשמע, וכל הני תלתא יומי נקראים מתן תורה, בחמשה קבלנו ועלנו נעשה ונשמע, בששה בו נתקיים העולם כיון שהיתה ראויה להנתן בו, ובז' היה מ"ת בפועל.

קבלת התורה בכל שנה

הרוקח (רצו ד"ה במס') הביא מדרש "בחדש השלישי", אמר הקב"ה לישראל בני הוון קורין את הפרשה הזאת **בכל שנה ושנה**, ואני מעלה עליכם **כאילו אתם לומדים לפני הר סיני ומקבלים את התורה**.

ואי' בירוש' ר"ה (פ"ד ה"ח) בכל הקרבנות כתיב חטא ובעצרת אין כתיב חטא, א"ל הקב"ה **מכיון שקיבלתם עליכם עול תורה מעלה אני עליכם כאילו לא חטאתם מימכם**. ופי' בקרבן העדה שבכל שנה בעצרת הוא כיום אשר עמדנו לפני הר סיני ומקבלין התורה מחדש. לכן אין שם חטאת ביום זה. [ועי' פני משה שפי' שקבלתם עליכם עול תורה - להיות עמל ויגע בה כל צרכיכם].

וביאר הבנין שלמה (ח"ב ס"ו ל) דע"י שמקבלים בכל שנה מחדש נחשב כ"א כגר שנתגייר דהוי קטן שנולד, וכ' דלכן תקנו הגאונים לומר האזהרות [שכוללות תרי"ג מצוות] בשבועות, כדי לקבלן מחדש.

ונרמז בתורה כמ"ש בהעמק דבר (דברים טז, יב) דזהו דכתיב בפר' דשבועות "ושמרת ועשית את החוקים האלה", שבחג השבועות הוא **יום מסוגל להתבונן בחוקי התורה ולקבלם עליו** להגות בהם. וציון לתשו' הרשב"א (תיג) שבכל יום מימי הבריאה פועל במה שנתחדש בו יותר משאר ימים.

ועי' מהרש"א ר"ה טז. (ד"ה הביאו) שבשבועות מביאים מנחה מהחיטים שחיטה מביאה דעת, ועי"ז יקבלו דעת וחכמת התורה.

וכי' השל"ה (שבועות דרך חיים א) שיחשוב [בעת קרה"ת] במעמד הר סיני, כי כלולו הלינו שם וקבלנו התורה, וברוך שהבדילנו מן התועים. ויחשוב בשבועה שנשבענו לקיימה, וימלא רתת ויעשה לעצמו לב טהור "ויעשה מוסכם חזק כאילו עתה ביום זה קיבל התורה, ויתלהב בלבו להטביע אהבה להש"ת לעבדו בשמחה ובטוב לבב".

ועי' בשל"ה (גר מצוה ט) ששמחת יום זה צריכה לעורר בלבו להתקדש ולתקן מעשיו ולהיות מוכתר בכתר תורה לקיים והגית בו יומם ולילה. והביא מהתולעת יעקב שהוא יומא דדינא על התורה.

עצרת

מלבד שם "חג השבועות" (כי תשא לד, כב) נקרא בתורה גם חג הקציר (משפטים כג) ויום הביכורים (פנחס כח). וחכמים קראוהו "עצרת", כמ"ש הברכ"י (תצד, א) שהביא פסיקתא (פר' פנחס) אמר רבי טוביהו בר"א חזרתי על כל עניני המועדות ולא מצאתי חג שבועות שנקרא עצרת, ורבותינו קראו בכל מקום עצרת לחג השבועות, והוא לשון תרגום, דאמר אונקלוס גר "בעצרתכון".

וכי' הרמב"ן (אמור כג, לו) דהטעם משום שהוא כיום השמיני של סוכות שנקרא כן, ואף שבועות הוא היו"ט שאחרי חג המצות וימי הספירה הם כחול המועד שבין יו"ט א' דסוכות לשמיני עצרת.

וכ"כ האהל מועד (שער הפסח דרך ו) שבועות היא **עצרת של פסח** כמו ששמיני של חג הוי עצרת מסוכות. (ועי' לק' דמשו"כ יש נוהגים לשמור מצות מפסח לעצרת).

ועי' ברוקח (רצה) שכ' "עצרת - האוכל לחם צר ומים לחץ ללמוד תורה ולקיים המצות ריח ניחוח ממור ולבונה כר' אליעזר בן הורקנוס בריש פדר"א".

שמחה יתירה בעצרת

בפסחים סח: כתוב אחד אומר עצרת תהיה לכם וכתוב אחר אומ' עצרת ל"י אליהך, הא כיצד, ר' אליעזר סבר או כולו לה' או כולו לכם, ור' יהושע סבר חלקהו חציו לה' [לבית המדרש] וחציו לכם [לאכילה ושתייה]. אמר ר' אלעזר הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם, מ"ט יום שניתנה בו תורה הוא.

ופי' רש"י שישמח במאכל להראות שנוח ומקובל יום זה לישראל שנתנה תורה בו. [ועי' בתוס' שהוא מדרבנן ולא מה"ת, וכ"כ בחי' רבינו דוד להדיא].

ורבינו דוד ביאר יותר וכי' שהכל חייבין לשמוח ביום שניתנה בו תורה כדי לראות את עצמו **שהוא שמח במתן תורה ואינה עליו כעול על צוארו**. ועי"ש דהוראת שמחה היא דוקא באכילה ושתייה, כמ"ש ביומא (פא:). לגבי ערב יוה"כ שהאוכל ושותה בו מעלין עליו כאלו התענה תשיעי ועשירי, "שחייב הוא לראות את עצמו שמח בכפרת עונותיו, שבכך הוא מעיד על עצמו שהוא כואב עליהם דוואג להם הרבה".

וכי' בסדר היום (ס' חג השבועות) שראוי שישמח בו האדם **שמחה יתירה** מפני שהוא יום שניתנה תורה לישראל והכל מודים בקדושתו הגדולה משאר יו"ט.

ועי' כת"ס בתשו' או"ח (סי' קמא ד"ה ומדי) בטעם דהכל מודים בעצרת דבעינן לכם, עפ"י מאי דכתיב במתן תורה על אצילי בניי "וואכלו וישתו", דכיון שכפה עליהם הר כגיגית והיו אנוסים ומוכרחים, לכאו' כאב ליבם ולא ערב להם אכילה ושתייה. אבל אצילי בניי "קבלו התורה **בשמחה ובטוב לבב כי זכו לחזות בנועם ה' ולכנוס צוארם תחת עולו**, הם היו שמחים... והראו שמחת לבם ע"י שאכלו ושתו". ולכן בעצרת בעינן לכם להראות שמחת הלב שיום טובה הוא לנו שקיבלנו עול תורה.

וכתב השל"ה (מס' שבועות נר מצוה ט) חייב אדם **לשמוח בזה החג ביותר**, כי הוא יום שזכינו בו לכתר תורה. ובפסחים הכל מודים בעצרת דבעינן לכם... מ"מ וגילו ברעדה כתיב, והשמחה אשר שמח תהיה שמחה רוחנית והודות והלל להש"ת שנתן לנו התורה. עי"ש.

חייב לכם' בעצרת

בגמ' שם הכל מודים בעצרת דבעינן לכם מ"ט יום שניתנה בו תורה, וביאור הענין כמ"ש רש"י להראות ששמח במתן תורה, וכנ"ל. ועי' בתוס' שהוא סברא [שצריך להראות את שמחתו בתורה].

הרוקח (סי' רצה) ביאר הטעם דבעינן לכם משום יום שניתנה בו תורה, שמשו"כ "צריכין ישראל לשמוח **שמוחל הקב"ה עוונותיהם**" עפ"י הירוש' הנ"ל דכיון שקבלתם עול תורה מעלה עליכם כאילו לא חטאתם מימכם.

אך בגליוני הש"ס (פסחים) דקדק מתחילת דברי הרוקח שכ' דלא מצינו שלמי ציבור אלא בעצרת. דעיקר הטעם הוא מפני שמקריבים בו **שלמים**, דענינם שעושים שלום בין מזבח וכהן ובעלים שכולם אוכלים ממנו, ולכן בשבועות בעינן לכם דהרי יש בו אכילת שלמים, [וצ"ב דהא בגמ' מבו' דהטעם מפני שניתנה תורה בו ובשלמה לפי' דהוא מצד המחילה, א"ש דהרי היא מכ קבלת התורה. אבל הקרבת שלמי ציבור אינה ביאור למ"ש שניתנה בו תורה].

ובסדר היום פירש ביום **"כדי לשמח הגוף** שעוסק בתורה ובמצוות שניתנו ביום הזה".

ועי' בנין שלמה (ח"א סי' לב ד"ה ובמקום) דדין לכם הוא משום חינוך העולם (כמנהג חנוכת הבית) ולכן בשבת שהוא סיום הבריאה בעינן לכם, וכן בשבועות שהתקיים בו התנאי עם מע"ב שקיומם תלוי בקבלת התורה, נמצא דשבועות נגמר חינוך העולם ע"י שנתנה בו תורה ומשו"כ בעינן לכם.

ת"ת בשבועות

כתיב בפר' ראה (טז, י-יב) "ועשית חג שבועות לה' אלקיך... ושמחת לפני ה' אלקיך... וזכרת כי עבד היית במצרים ושמרת ועשית את כל החוקים האלה..."

וכ' הנצי"ב (העמ"ד שם) דלא נתפרש מהם החוקים המיוחדים לעצרת, אלא ש'חוקים' הם כללי התורה, ובזה המועד ישים אל לבו לשמור ולעשות החוקים האלה באשר אז זמן מתן תורתנו ומסוגל בזה גם לדורות להתבונן בהם ולקבלם עליו להגות בהם. (ועי' רמב"ן).

וכ' בלקט יושר על רבו התרוה"ד שהיה מנהגו ללמוד עם בניו בשחרית דשבועות לפני התפילה הלכות תלמוד תורה בסמ"ק או ברמב"ם.

כתב הרוקח (רצו) מנהג אבותינו שמושיבין התינוקות ללמוד בשבועות לפי שניתנה בו תורה... כעלות השחר יום עצרת מביאין הנערים ע"ש בהיות הבקר ויהי קולות וברקים... ונותנים אותו בחיקו של הרב המושיבם ללמוד. ועי"ש שהאריך בסדר ההכנסה שהיא כנגד מעמד הר סיני.

ובשו"ע הגר"א או"ח תקכט (קונ"א) כ' דאחר הסעודה דורשין באגדה בענינו של יום ובשבועות מענין מתן תורה, והכה"ח (תצדח) כ' דיש נוהגים ללמוד בליל שבועות במדרשי מ"ת. ועי"ש (לב-לז) כמה הנהגות בת"ת דשבועות].

כ' הברכ"י דמנהג ישראל ללמוד ביום שבועות אזהרות ר"ש אבן גבירול וכדו' שהם כוללים כל תרי"ג מצוות, או במנין המצוות להרמב"ם. וכ"כ ביוס"א (תתנב) ובסדה"י (ועי' לעיל מ"ש הבנין שלמה דזו קבלת עול תורה).

הלימוד בליל שבועות

כ' המג"א (תצדח, א) דאיתא בזוהר (פר' אמור) שחסידי הראשונים היו נעורים כל הלילה ועוסקים בתורה, וכבר נהגו רוב הלומדים לעשות כן. והברכ"י (תצדח) כ' דנהגו רוב ישראל ללמוד ליל התקדש חג השבועות, עפי"ז הזה"ק. ועי' חק יעקב שלא לישן בלילה רק לעסוק בתורה והשכר הוא גדול וכבר נתפשט המנהג בעיני המון עם וכו'.

והטעם כ' המג"א עפ"י פשוטו לפי שישראל היו ישינים כל הלילה והוצרך הקב"ה להעיר אותם לכך אנו צריכים לתקן זה. (עי' פדר"א פמ"א ישנו ישראל עד שתי שעות ביום ויצא משה והיה מעורר אותם משנתם וכו', ועי"ש ברד"ל).

והישוע"י (סק"א ד"ה כתב) ביאר דהוא כדי לתקן את הקבלה באונס שהיא היתה על תורה שבע"פ (כדאי' בתנחומא פר' נח), והלילה הוא זמן עסק התושבע"פ, ולתקן את המניעה מקבלת עסק התורה, נעורים כל הלילה להתדבק בעסק התורה שבע"פ. [ועי' שו"ע הגר"א (תצדח, ג) שעיקר העסק בליל שבועות יהיה בתורה שבע"פ]. ועי' חת"ס פסחים (סח:) דמ"ש רב יוסף אי לאו האי יומא, קאי על תורה שבע"פ שכפה עליהם לקבלה, אבל בתושב"כ לא יכל לעסוק כיון שהיה סומא.

ובסדר היום כ' ע"פ הזוהר דהלימוד בלילה הוא לקשט הכלה בתכשיטיה להכניסה לחופה למחרת היום הבא.

הכה"ח הביא דבזוהר אי דנתקן ללמוד בתורה נביאים וכתובים ובמדרשות וברזי דחכמתא, ועי"ש הסדר משער הכוונות (ממקרא וזוהר). והשלה"ה (שבועות ד) כ' דמנהג א"י ללמוד גם משנה, וסידר את אמירת התיקון מתורה שבכתב ותורה שבע"פ, וכ"כ בסדה"י. [וכ"כ הדה"ח ופמ"ג יוס"ה והאדר"ת דצ"ל התיקון]. אך בחק יעקב (שם) כ' שהתיקון תיקנו עבור עמי הארץ שאינם יודעים ללמוד.

ועיין בשל"ה (שבועות ה) שכי' באריכות המעשה מר"ש אלקבץ בחבורת האר"י "להראות גדולת מעלת זאת הלילה, איך שחביב לפני הקב"ה לבלתי נדום רגע אחת מדביקות התורה".

מחילת עוונות

בירוש' (רה"ה) אי' בכל הקרבנות כתיב חטא ובעצרת אין כתיב חטא, אי"ל הקב"ה מכיון שקיבלתם עליכם עול תורה מעלה אני עליכם כאילו לא חטאתם מימיתם. וביאר הבנין שלמה (הובא לעיל) דעי"י הקבלה בכל שנה הוי כגר שנתגייר וכקטן שנולד. ועי' כע"ז ברבינו בחי' פר' פנחס (כח,כו) דלא נזכר חטאת משום שבמ"ת היו ישראל קטן שנולד (ע"ש עוד טעם ע"ד הקבלה).

והקשו דאמנם בפר' פנחס לא נזכר חטאת, אבל הרי בפר' אמור כתיב בשבועות ושעיר עיזים אחד לחטאת. ותי' בבנין שלמה (ח"ב או"ח סי' לו) בשם אחיו, דתליא אם חל עצרת בו' סיון (עי' ר"ה ו,ו), דבפר' פנחס כתיב עולה מלא וכו' ביה"ט דרומז לו' בסיון והוא משום שהחטאת לא באה לכפר אלא היא עולה (ע"פ זבחים ט:). אבל בפ' אמור השמיענו דיש שהשעיר בא ככל שעירי המועדים והוא כאשר אינו חל ביום קבלת התורה, ולכן כתיב חטאת. (עי"ש שהאריך לדון בנוסח "ושעירי לכפר" שבמוסף).

ומצינו בס' הבתים (ל"ת שכת), שכי' בטעם איסור מלאכה ביו"ט וז"ל "כוונת איסור מלאכה בימים אלו להתעורר בכונת הימים האלו בפסח ובסכות להערה על השגחת ה' שהיא דבקה בנו, ובעצרת ובמתן תורה ובראש השנה לעורר האדם בתשובה".

קריאת רות כנגד התורה

אי' בילקו"ש (רות תקצו) מה ענין רות אצל עצרת, ללמדך שלא נתנה תורה אלא על ידי יסורין ועוני. והובא במג"א (תצ. ח). [ועוד שם בילקוט ויהי בימי שפוט השופטים ויהי רעב בארץ, למה ויהי שתי פעמים, אחד לרעובן של לחם, ואחד לרעובן של תורה, ללמדך כל דור שאין תורה מצויה בו רעב מצוי בו].

ועי' פמ"ג (הק' לאו"ח ד"ה והנה מהכת) שקריאת רות בשבועות מורה על צורת ת"ת לשמה בקושי ולחץ ויסורים "כי בלתי זה א"א לקנות שלימות התורה".

ובפס"ז (מדרש לקח טוב) אי' לפי שהמגילה כולה חסד, והתורה כולה חסד, שנא' ותורת חסד על לשונה, והתורה ניתנה בשבועות. והובא בברכ"י (תצדח, יא).

וכע"ז כ' הרוקח (רצו) לפי שכתוב בענין המועדים (אמור) בפר' שבועות ובקצרכם את קציר ארצכם לעני ולגר תעזבו אותם, וכתוב ותורת חסד על לשונה, ובוזע עשה כן, לכך קורין מגילת רות בעצרת.

והראשונים כ' דהוא משום קבלת התורה, שכ' במח"ו (שיב) כשם שרות נתגיירה וקיבלה לחסות תחת כנפיו, ולקיים המצוות כמ"ש באשר תלכי אלך, כך ישראל נתגיירו בעצרת ונכנסו תחת כנפי שכינה. וכ"כ האבודרהם (שבועות).

ועי' ברכ"י (שם) עפ"י הגמ' דנקראה רות ע"ש שקיבלה עליה תר"ו מצוות בנוסף לז' מצוות ב"ג, וזו גם קבלת ישראל ביום קבלת התורה.

מאכלי הלב

כתב הרמ"א (תצדח, ג) דנוהגין בכל מקום לאכול מאכלי חלב ביום א' של שבועות. וכ' בשו"ע הגר"ז דהוא מלבד דין אכילת בשר בככל יו"ט, (וכן משמעות הרמ"א שהרי כ' שאוכלים אחריו בשר). וכ"מ ברמב"ם הל' יו"ט (ו,טז) שכלל בחיוב בשר ויין פסח וסוכות "ושאר ימים טובים". אך בסדר היום כ' דהעיקר שיהיו מטעמים מתוקים ומוטעמים לחכו ואע"פ שלא יהיה בשר ויין, כי הענין רק לענג את עצמו.

וכ' הרמ"א דהטעם משום זכר לשתי הלחם ע"י שאוכלים ב' מאכלים, מאכל חלב ואח"כ מאכל בשר. ועי' מג"א (ו) שכ' הטעם דטהרת ישראל בז' שבועות היא דוגמת אשה המיטהרת בז' נקיים.

והישוע"י (תצדח, ב) כ' שהוא זכר ליסוד מתן תורה שענינו לעבוד את הקב"ה גם ביצה"ה, דגדול המצווה מכיון שהיצר מסיתו (עי' קידושין לא. בתוס' ובריטב"א), ועל זה מורה החלב שבא מהדם (עי' נדה ט. מי יתן טהור מטמא), כך אדם מנצח יצרו ונעשה טוב, עי"ש שהאריך.

ובס' מטעמים (שבועות פט) כ' עפ"י הגמ' בסוטה יב. שבו' סיון לקחה בתיה בת פרעה את משה, ולא רצה לינק חלב טמא משום שפיו עתיד לדבר עם השכינה. על כן המנהג לאכול מאכלי חלב טהור כהכנה לקבלת התורה. ועי"ש עוד ח"י טעמים.

ובמשנ"ב (תצדח, ב) כ' בשם גדול אחד שאחרי קבלת התורה אכלו ישראל מאכלי חלב כיון שלא היה להם בשר מוכן בכשרות.

ונפק"מ אם הזמן הראוי בלילה, דהיינו בזמן ההכנה לפני קבלת התורה, או דוקא ביום אחרי זמן קבלת התורה. ועוד דלטעם שהוא זכר לשתי הלחם צריך להיות סמוך בדוקא, כמ"ש הרמ"א שבאותה סעודה אוכלים חלב ואח"כ בשר.

ועי' אשל אברהם (בוטשאטש) סו"ס תצדח שבא להורות שיש ב' דיני אכילה בשבועות, הא' שמחה כנגד הקרבנות, והב' מדין לכם, וזו מתקיימת במאכלי חלב, וסעודת הבשר שמזכיר שמחת הקרבנות היא בחי' לה'. [ולפ"ז לכאור צריך לאוכלם בסמוך (כמ"ש הרמ"א) דאל"כ ליכא זכר לאכילה נוספת, ודוקא ביום כמבואר שם דאז הוא זמן הקרבנות].

כ' החיד"א בנחל קדומים (פר' פנחס) בשם ליקוטים, דבפס' "בהקריבכם מנחה חדשה לה' בשבועותיכם", מרומז בר"ת חלב, לומר שהתורה שניתנה בשבועות, היא מתוקה כחלב, כמ"ש דבש וחלב תחת לשונך.

מנהגי אכילה

כ' באהל מועד (שער הפסח דרך ו) מנהג הוא להצניע מן המצות של פסח לחג השבועות זכר למצות שהוציאו מצרים שאכלו מהן עד שירד המן וי"א שהמנהג לרמוז כי שבועות היא עצרת של פסח כמו ששמיני של חג הוי עצרת מסוכות וטובלין המצות במי זאעפרן ובדבש ואוכלין ומשגרין לאוהביהם וטעם הזאעפרן שמשמח וטעם הדבש מפני שנתנה בו תורה שנמשלה לדבש שני' (שה"ש ד) דבש וחלב תחת לשונך.

ועי' כלבו (סי' נב), הובא בחק יעקב) שנהגו הנשים לעשות בשבועות לחם ארוך ולו ארבעה ראשים, והוא זכר לשתי הלחם, או מפני מזל תאומים.

כ' בלקט יושר (שם) שמנהג התרוה"ד היה לאכול דגים מטוגנים בחמאה ואח"כ היה עושה הדחה וכו' ואכל בשר צלי.

וכ' במשנ"ב תצדח ס"ק יג דנוהגין בקצת מקומות לאכול דבש וחלב מפני התורה שנמשלה לדבש וחלב כמ"ש דבש וחלב תחת לשונך. (ועי' מחזור ויטרי ח"ב סי' תקח). וע"ע כף החיים תצדח (ס-סא).

ברה"ת לנעורים כל הלילה

הרב יצחק זאב כגן

הנה רבים מכלל ישראל נוהגים לעשות 'משמר' בליל שבועות, ולהיות נעורים כל הלילה, וכידוע שבבוקר יש מחלו' האם מחויבים לברך ברכות התורה, דיש דס"ל דכיון שלא הי' היסח הדעת אי"צ לברך, ויש דס"ל שחז"ל קבעו לברך ברה"ת בכל יום ואף אם לא הי' היסח הדעת, דומיא דברכות השחר.

ובלוח א"י (הור"ו) הובאה בשם האדר"ת עיצה שבערב שבועות כשמברך ברה"ת יכוין בהדיא שרוצה לפטור רק את התורה שילמד עד למחרת בבוקר, ואז לכו"ע הי' חייב לברך בבוקר, דגם להסוברים שכשלא הי' היסח הדעת אינו חייב לברך, מ"מ הי' חייב משום שהגביל את חלות הברכה רק ליום א'.

וכע"ז כ' בביה"ל (ח, ד"ה וי"א) לגבי ברכת הציצית, באופן שנוכס לבית המרחץ, ופשט את הט"ק ע"ד לובשה אח"כ, דיש ספק האם הי' הפסק וצריך לברך כשלושה אח"כ, והביה"ל כ' וז"ל ויותר טוב שיכוין בבוקר בעת הברכה, שלא תפטר בברכה זו להט"ק רק עד שיפשוטו בבית המרחץ, ואז יוכל לברך אח"כ לכו"ע, עיי"ש. אכן בס' שבות יצחק (ח"ח עמ' רסג) הביא **שמרן הגריש"א זצ"ל**, הורה שלא להשתמש בעיצה הנ"ל לגבי ברה"ת, עיי"ש. וכן שאלתי קמ"י מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א, ודעתו לא הייתה נוחה מהעיצה הנ"ל לגבי ברה"ת.

ולענ"ד נראה להוכיח מדברי המשנ"ב, דס"ל דא"א לעשות כהעיצה הנ"ל, דביה"ל (נב, ד"ה ומ"מ) הביא שהפמ"ג כ' דאם שכח והתחיל בברכות ק"ש ולא אמר עדיין ברה"ת, יכוין בפירוש באהבה רבה שלא לצאת בזה ידי המצוה של ברה"ת, ואז לא נפטר בברה"ת לכו"ע, והק' עליו הביה"ל וז"ל ולענ"ד צע"ג בזה לפי"מ שכ' המאמר דלכן אמרו בגמ' 'שכבר נפטר באהבה רבה; לפי שאה"ר גופא היא ברה"ת וכו', ובירושלמי קורא לאה"ר ברה"ת כי ק"ש נמי תורה היא, א"כ איך יוכל לחלק הכוונה לשניהם, דהיינו לענין ק"ש יכוין שהברכה זו תהי' לשם ברכה עליה, ולענין שאר ד"ת יכוין שהברכה זו קוראה ע"מ שלא לצאת בה ברה"ת, ועיי"ש שכ' שצ"ע למעשה.

ואי נימא דאפשר להגביל את ברה"ת וכהעיצה של האדר"ת הנ"ל, א"כ מה הביה"ל הק' דצע"ג על הפמ"ג וכו"ל, והלא כמו דבברכת הציצית ס"ל לביה"ל שאפשר להגביל את הברכה, א"כ הנה"נ מדוע א"א לכוין שברכת אה"ר תפטר רק את הק"ש ולא את הד"ת שילמד אח"כ, אע"כ דס"ל לביה"ל דחלוק ברה"ת מברכת הציצית, וא"א להגביל את החלות של ברה"ת, ולכן הק' על הפמ"ג וכו"ל.

אמנם לפי"ו, מהפמ"ג שכ' שאפשר לכוין באה"ר, שלא לצאת ידי"ח ברה"ת, לכאוי מוכח דס"ל דאפשר להגביל את ברה"ת וכהאדר"ת הנ"ל. אכן יש לדחות דיתכן דרק את ברכת אה"ר אפשר להגביל, כיון שהיא לא נתקנה בעצמותה במקום ברה"ת, ולכן יכול להגביל אותה שלא תפטר אותו מברה"ת, אך את ברה"ת בעצמותה יתכן דא"א להגביל, **אבל מהביה"ל שהק' שאפי' את ברכת אה"ר א"א להגביל, לכאוי מוכח דכ"ש דס"ל שא"א להגביל את ברה"ת בעצמותם.**

והנה דעת המג"א שהנעור כל הלילה חייב לברך בבוקר ברה"ת, ובדעתו נחלקו הפוסקים, דהמשנ"ב (מז,כח) ביאר בדעת המג"א, שהטעם שצריך לברך, משום שחכמים קבעו ברכה זו בכל יום, דומיא דשאר ברכות השחר. אכן בבאר היטב (מז,יב) ביאר בדעת המג"א שהטעם שצריך לברך, משום שלא הי' בדעתו לפטור ברה"ת שבירך אתמול רק ליום א', וכן למד הנשמ"א (ט,ג) בדעת המג"א עיי"ש. והעולה מכל הנ"ל שנחלקו הפוסקים אם אפשר להגביל את חלות ברה"ת, אם לאו. ובשו"ע (יו"ד ט"ה) כ' דכששוחט הרבה עופות ובירך ברכה א' על כל השחיטות, ודיבר בין השחיטות הי' הפסק, וי"א דלא הי' הפסק, עיי"ש. ובתבואות שור (יו"ד יט,יז) הביא שהפ"ח כ' שבכדי לצאת מהמחלו הנ"ל, יש להזהיר השוחטים, שיגמרו בדעתם שלא לצאת בברכת השחיטה, כ"א עד ששיחו שיחה בטילה, ואזי אם הם ידברו בין השחיטות, יצטרכו לברך שוב גם להסוברים שדיבור לא הי' הפסק, משום שמעיקרא הם הגבילו את הברכה, שתחול רק עד שידברו וכו"ל.

והתבוש' הק' עליו וז"ל י"ל דאין זה תיקון כלל, וכה"ג הי' ברכה לבטלה, דכיון דכל הנשחטים עומדים לפניו ומתכוין לשחוט כולם, ל"מ מה שמחשב שהברכה לא תפטר כ"א אחת מהם וכו', עיי"ש.

ולכאוי הי' נראה דבה תליא הנידון לגבי ברה"ת הנ"ל, דלדעת הפ"ח אפשר להגביל את ברה"ת, וכהאדר"ת והבאר היטב בדעת המג"א הנ"ל. ולהתבוש' א"א להגביל את ברה"ת, וכדעת מרן הגריש"א ויבלט"א הגר"ח הנ"ל. אך לפי"ז צ"ע טובא על המשנ"ב ס"ל שאפשר להגביל את ברכת הציצית, ומאיך ס"ל שא"א להגביל את ברה"ת וכדהוכחנו מהביה"ל הנ"ל, וצ"ע.

אכן ידועה החק' **האם ברה"ת הי' ברכות המצוות, או"ד דהוי ברכות השבת**, או"ד דברכת אקב"ו לעסוק בד"ת וכו' הי' ברהמ"צ, וברכת אשר בחר וכו' הי' ברה"ש. והנראה באמת דבה תליא הנידון האם אפשר להגביל את ברה"ת, דאי נימא דברה"ת הי' ברהמ"צ לכאוי תלי' במחלו הפ"ח והתבוש' הנ"ל, אכן אי נימא דברה"ת הי' ברה"ש, א"כ אין הביאור שהברכה חלה על לימוד התורה [שבזה יתכן שאפשר להגביל את הברכה], אלא הביאור דחז"ל קבעו לברך ברה"ש על התורה, לפני שלומדים תורה, ולפי"ז ודאי שכ"ע מודי שא"א להגביל את הברכה, כיון שאף אם כיוון להדיא לא לפטור אלא רק ליום א', מ"מ למעשה לא הי' היסח הדעת והפסק מהברכה, ופשוט.

ואי נימא כהצד הב' מיושב שפיר דאף דהמשנ"ב ס"ל לגבי ברכת הציצית שאפשר להגביל את הברכה, מ"מ לגבי ברה"ת דהוי ברה"ש, ס"ל דא"א להגביל את הברכה, וא"ש.

ברכת התורה לישן בערב שבועות

הרב זיו שצ'לקה

נחלקו ר"ת והרא"ש במי שמשכים קודם עלות השחר ורוצה ללמוד האם מברך ברכת התורה או לא, דעת ר"ת שאינו מברך כיוון שברכה"ת חיובה הוא רק פעם אחת ביום (כמו שאר ברכות השחר) והברכה פוטרת את כל הלימוד עד הבוקר הבא ולכן אף אם ישן אין בכך הפסק ולא יברך עד עלות השחר ואילו דעת הרא"ש ור' שמחה ומהר"ם ששינה הי' הפסק וממילא חייב לברך לאחר שישן.

הב"י (ס' מז') הביא את דברי האגור שכתב שאביו הנהיג שלא לברך ברכה"ת לאחר שינת קבע ביום כיוון שזו מחלוקת הפוסקים וספק ברכות להקל, ותמה הב"י ע"כ שהרי לדעת הרא"ש, ר' שמחה ומהר"ם שינה הי' הפסק ולא מצינו מי שחולק עליהם, ומדוע אם כן פסק האגור שלא לברך ותירץ הבית יוסף שלדעת ר"ת שינה לא הי' הפסק ואע"פ שאין הלכה כמותו זהו דוקא בשנת לילה אבל בשנת היום חשש האגור לדעתו ולכן פסק שלא לברך.

ולפי זה כתב בהגהות רע"א (ס' מז') שמי שישן שנת קבע בערב שבועות יכול לברך למחרת בבוקר ממה נפשך דהיינו שלדעת הרא"ש ששינה הי' הפסק חייב לברך כיוון שישן אתמול (ולדעתו באמת היה צריך לברך כבר אתמול לאחר השינה אלא שלא נהגו כן) ולדעת ר"ת ששינה לא הי' הפסק חייב לברך כיון שהגיע יום חדש שמחייב בברכה עכ"ד.

בספר "אשי ישראל" נשאל מרן הגר"ח שליט"א (שאלה ל') האם מרן החזו"א אכן פקפק בהוראת רע"א ומדוע, וענה הגר"ח שליט"א וז"ל נכון שכל שינת היום נחשב ארעי, ע"כ. ושמעתי מהגר"א וייס שליט"א לתמוה על זאת מלשון השו"ע (מז-יא) שכתב וז"ל שנת קבע ביום על מטתו הי' הפסק וי"א דלא הי' הפסק וכן נהגו עכ"ל ומבואר מדברי השו"ע שגם שנת היום חשיב קבע אלא שנחלקו האם הי' הפסק או לא, וקשה אם כן כיצד פסק החזו"א שאין שנת קבע ביום.

אכן, האגור בתחילת דבריו מביא את דעת ר"ת שברכה"ת מברכים משחרית לשחרית בלבד ומביא ששאר הראשונים חולקים עליו **ולכן אין הלכה כמותו** ואח"כ מביא מספר שבלי הלקט (תפילה-ה) שנחלקו רבינו אביגדור הכהן ורבינו שמחה האם שינה ביום הי' הפסק לענין ברכה"ת או לא שלדעת רבינו אביגדור הכהן לא הי' הפסק ואילו לדעת רבינו שמחה הי' הפסק **ועל זה כתב האגור שספק ברכות להקל כיוון שנחלקו הפוסקים.**

ומעתה פשוט שאין כאן ממה נפשך כמו שהבין רע"א שהרי האגור חשש לדעת ר' אביגדור הכהן ששנת יום לא הי' הפסק וממילא למחרת אינו יכול לברך **כיוון שלא קי"ל כר"ת** שהיום מחייב ונמצא שלדעת האגור גם אם ישן בערב שבועות אינו יכול לברך בבוקר מפני הספק.

ומעתה מובן היטב מדוע פקפק מרן החזו"א בעצה זו וכן מובנים דבריו ששנת יום לא חשיב קבע שכך מבואר בדברי שבלי הלקט והאגור בפנים, והשו"ע שכתב שיש שנת קבע ביום זהו דוקא לפי הבנתו בדברי האגור.

ולסיום נשאר לנו לברר מדוע באמת סבר רבינו אביגדור הכהן ששנת יום לא הי' הפסק ואילו שנת לילה כן הי' הפסק ולכאורה מאי שנא והתשובה לכך מפורשת בשבלי הלקט והיא שכיוון שאסור לישון ביום יותר משנת הסוס כדאיתא בסוכה (כו:) ממילא לא חשיבא השינה קבע כולי האי ולכן לא הי' הפסק מה שאין כן שנת הלילה שהיא חשובה שנת קבע דלא איברא ליליא אלא לשינתא (עירובין סה.).

אלא שלפי זה נתעוררתי לחשוב שכיוון שהיום רובא דעלמא אין חוששין לישון ביום יותר משנת הסוס עפ"י דברי המ"ב (ד' ס"ק לו') וישנים אף יותר מחצי שעה שזהו לרוב הפוסקים יותר משינת הסוס נמצא שלדידן גם שנת יום חשובה קבע כיוון שאין אנו חוששין להגביל את זמן השינה ולפי זה שפיר אפשר לברך בבוקר חג השבועות לכו"ע וכמו שכתב הגרע"א וצ"ע.

הרב שמוחה הולנדר

איתא בשו"ע סי' קמ"ו סעי' ד' דאי"צ לעמוד מעומד בעת שקורין בתורה וכמו שכ' המ"ב דכך נהגו הפ"ח והגר"א, וכמו שנהגו מרנן הגר"ש אלישיב והגר"ש אורבאך ואע"פ שכ' הרמ"א דיש מחמירין ועומדין ומביא שכך נהג המהר"ם וכמו שהקפידו מרנן הרב מבריסק והגר"מ פיינשטיין, כבר כ' המ"ב דגם המהר"ם מודה דמדינא שרי לשבת רק דסובר דיש הידור לעמוד כמו שהיה בשעת מתן תורה כדכתי' אנוכי עומד בין ד' וביניכם.

אלא שכ' השערי אפרים בס"י ז' אות ל"ז דכשקורין העשרת הדברות אז גם אלו שתמיד יושבין נוהגין לעמוד וכמו שמביא שם מהחיד"א דכיון דעשרת הדברות הן יסוד התורה ונכתבו על הלוחות ואמרם הקב"ה לישראל ויחד כל העם וינועו ויעמדו מרחוק רוצים לעשות זכר לזה והוסיף החיד"א דמה שיש מפסקין מהגמ' ברכות י"ב. שאין קורין כל יום עשרת הדברות מפני תרעומת המינין שיחשבו עמי הארץ שרק מה ששמעו מהקב"ה היא תורת אמת אינו טענה כיון שאנו קורין בכל שבת בתורה. וכ"כ האג"מ באו"ח ח"ד סי' כ"ב שאין לשנות המנהג לעמוד כיון שא"א לדמות מלתא למלתא בסברות ובפרט שלא ראינו מי שהטעהו עמי הארץ בגלל זה. אלא שהוסיף שמי שבאמת חושש לזה יש לו עצה לעמוד בשבת זו בכל הקריאה ולא רק לעשרת הדברות.

אלא דיש לדעת דלמעשה הרמב"ם בתשובה [מ"ו או רס"ו] כבר דיבר על הנושא הזה והכריע שיש לבטל המנהג לעמוד משום החשש של תרעור מת המינין ומפני זה נוקט מרן הגר"ש אלישיב שיש לשבת ולא לעמוד וכן זכור לי כשהגה"צ ר' שלום שברדון הגיע ללונדון הוא נשאר לשבת בשעת קריאת העשרת הדברות אע"פ שכל הביהכ"ס עמד כמנהג רוב המקומות בחו"ל ואח"כ כשנתן דרשה הסביר שזה בגלל הרמב"ם.

והנה בפשוטו כל החשש הוא רק בעשרת הדברות וכמו שכ' רש"י שם בברכות דיחשבו שאין קורין רק מה ששמעו מהקב"ה אבל לעמוד לפר' אז ישיר או בצום שעומדים ל"ג מדות בפר' ויחל לא יהיה שום איסור וכמו שבאמת טוען האג"מ הנ"ל שהיות שעומדים לשירת הים יבינו עמי הארץ שזה לא דין דווקא בעשרת הדברות אבל למעשה ראיתי ביום צום שמרן הגר"ש אלישיב היה יושב גם ל"ג מדות בפר' ויחל וגם כשלא קיבל פעם אחת את העלייה של אז ישיר הוא נשאר לשבת ובשיעוריו על ברכות כתוב שאמר דהרמב"ם התכוון על כל הפרשיות דא"א לנהוג כאילו חלק מהתורה קדוש יותר משאר התורה.

וני לומר דאולי יש לחלק בין קריאת עשרת הדברות של פר' יתרו ופר' ואתחנן לבין קריאת עשרת הדברות דשבועות עפ"י מה ששמעתי ממור"ד הגר"א גורביץ [ר"י גייטסהעד] ממה ששמע ממרן הרב מבריסק.

דנהג ידוע שיש שני אופנים איך לקרא העשרת הדברות. (א) טעם התח' תוך (ב) טעם העליון וכ' הביאור ה' בריש סי' תצ"ד דיש נוהגין בשבועות לקרוא בטעם העליון ובפר' יתרו ובפר' ואתחנן לקרוא בטעם התחתון וכמו שכ' בלוח א"י שכך המנהג פה בארץ וביאר מרן הגר"ש דהא יש להקשות על טעם העליון דהרי יש כלל דכל פסוק דלא פסקיה משה אנו לא פסקינן ומת' מרן זצ"ל דיש שני דינים בקריאת עשרת הדברות. (א) מדין קריאת התורה הרגילה בכל השנה. (ב) מדין קריאת התורה של הלוחות דיש דין בפנ"ע של הלוחות וכמו שהביא רביה מהא דאומרים בתפלת שחרית בשבת דשני לוחות אבנים הוריד בידו וכתוב בהם שמי רת שבת וכן כתוב בתורתך ושמו וכו' וק' וכי מה שכתוב בלוחות לא נק' כ' בתורתך אלא רואים דיש דין כתיבת הלוחות ויש דין כתוב בתורתך.

ולכן י"ל דבפר' יתרו ופר' ואתחנן דקורין מדין קריאה"ת יש בעיה של כל פסוק דלא פסקיה משה ולכן קורין דווקא בטעם התחתון אבל בשב"ר עות דהוי יום מתן תורה דקורין את זה מדין הלוחות באמת אין החסרון של כל פסוק דלא פסקיה משה דהא הוי דין בפני עצמו בלי הכללים הרגילים של קריאת התורה ולכן אפשר לקרוא את זה בטעם העליון עכ"ה ק"ק.

ונחזור לעניינינו ואולי נוכל לומר דכל הדין של הרמב"ם שאסור לעמוד כדי שלא יאמרו שחלק מהתורה קדוש יותר משאר החלקים הוא רק כשקורין מדין קריאת התורה אבל בשבועות שקורין את זה מדין הלוחות אולי גם הרמב"ם יסכים שזה מותר לעמוד. וצ"ע.

וכדאי לציין דלמעשה אמר לי הגר"ש דבליצקי שהמנהג באשכנז ובלי" טא תמיד היה לעמוד לעשרת הדברות לאז ישיר ולי"ג מדות בפר' ויחל. וכן מביאים שזה כבר כתוב בדבר שמואל של המהר"ש אבוהב סי' רע"ו שאין להפסיק המנהג לעמוד.

הרב מאיר מנדלסון

א] עשבים ושושנים והטעם - במהרי"ל (שבועות ב') כ' שנוהגין להשטיח רצפת ביהכ"ב בשמים של עשבים ובשושנים לשמחת הרגל. ובלקט יושר (ק"ג) היו מפזרים בשמים ובשמים ביום א' דשבועות בשחרית. ומוסיף היוסף אומץ (תתנ"א) ואנו מנהגנו לשטח ברצפת כל הבתים. הרמ"א (תצ"ג) ג) מביא הטעם לשטוח עשבים בביהכ"ב והבתים, זכר לשמחת מתן תורה (דלא כמהרי"ל). מוסיף הלבוש שהיו עשבים **סביב הר סיני** שנא' "גם הבקר והצאן אל ירעו", ש"מ שהיה שם מראה. [ואפשר להוסיף שבתהילים (ס"ח) כ' על הר סיני "הר בשן". ובמצודות כ' מקום דשן ושמן]. והברכ"י מביא סמך למנהג לשטוח עשבים ממ"ש באגדה דהמן אמר לאחשוורוש דמנהג ישראל לשטוח עשבים. ונ"ל דמקורו בתרגום שני על המגילה (ג, ח) איך שתיאר המן החגים של ישראל. בחודש סיון עושים יו"ט ובאים לביהכ"ב ועולים על גג ביהכ"ב, ומפזרים **שושנים ותפוחים**, ומלקטים אותם. היו אומרים שכשם שאנו מלקטים השושונים והתפוחים, ככה יתלקטו בנייהם מבנינו וכו' עכ"ל. לכא' מחז"ל זה, רואים רק שושנים ותפוחים ולא עשב, ויל"ע. החי"ר"ם כ' הטעם לשטוח עשבים, שמשה נולד בז' אדר, וכו' "ותצפנהו ג' ירחים" ואז "ותשם אותו **סוּחָר**", היה זה בשבועות, וזכר לנס שטוחים עשבים. ונ"ל הטעם של עשבים המריחים, עפ"מ ש"כ בשבת (פח): אמר ריב"ל מ"ד (שה"ש ה') "לחיינו כערוגת הבשם" כל דבור ודבור שיצא מפי הקב"ה נתמלא כל העולם כולו בשמים, ובמהרש"א כ' הבשמים כדילישיב **נפשם** [מאנשים שמתו והבשמים משום תח"מ].

ב] העמדת אילנות אם יש חשש - עד עכשיו ראינו המנהגים של עשבים ושושנים ותפוחים. בקשר לאילנות המג"א, הא"ר, והחי"ר כתובים נוהגין להעמיד אילנות בביהכ"ב ובבתים. והטעם שיוזכרו שבעצרת **נידונים על פירות האילן** ויתפללו עליהם, ע"כ. מי שנוהג כהמג"א מעמידים רק **אילני סרק**. ע"י בשו"ת שיח יצחק (רל"ז) שמישב שלפי הטעם של המג"א ה"צ להעמיד אילני מאכל, רק מפני החשש שיקוף אילן מאכל שאסור מה"ת, וסכנתא חמירא מאיסורא. [ואפי" ענפים יש מחל, לפי המל"מ (אי"מ ג), מותר. והבאר שבע והבית יצחק (א, קמ"ד) אסור מה"ת]. החי"ר אדם כ' שהגר"א בטל מנהג מלהעמיד אילנות משום שעכשיו הוא **חוק העמים** להעמיד אילנות בחג שלהם (וע"י ע"ז יא. ובתוס'). והחמ"א (פסא, ח) מוסיף וכל דבר שהוא חק לע"ז אע"ג דכ' בתורה שהיו נוהגים ישראל, אסור משום "ובחוקותיהם לא תלכו". ולכן **המצבה**, אע"פ שהיתה אהובה לפני המקום בימי האבות, לאחר שנעשה חק לע"ז כ' "ולא תקים לך מצבה". וכן **שרפה על המלכים** היה חק לע"ז, אע"ג דכ' בקרא, וי"ל דהם למדו ממנו, אפ"ה אסור. אבל מה שאינו חק לע"ז אלא להבל ושטות, אם כ' בתורה מותר, ועם לא כ' אסור. ומטעם זה אסר הגר"א להעמיס אילנות בשבועות כמש"כ האחרונים, כיון שנהגו בחגם. [ע"פ קהילת יעקב ע"ז סי' ה' ובמע"ר (קצ"ה) כ' אין להעמיד אילנות כי מאחר שאינו אלא מנהג ולא מדינא, ועכשיו חוק העמים ונכון לבטל, ע"כ. פשטות הגר"א חולק על המג"א. אבל הסי' הליקוטים מביא ואף **שהרמ"א** כ' דנוהגין לשטוח **עשבים** לשמחת מתן תורה, צ"ל שבימי הרמ"א לא היה לחוק (עכו"ם) מנהג זה, עכ"ל. לכא' הרמ"א רק מדבר על עשבים ולא אילנות, ובאמת יש חילוק גדול ביניהם, כי אילנות מנהג העכו"ם, משא"כ עשבים, א"כ הגר"א לא חלק על הרמ"א, וצ"ע. ואגב הערה"ש (ו) כ' וז"ל ויש נהגו להעמיד אילנות אמנם בדורת שלפנינו בטלו **האילנות והעשבים**, עכ"ל. א"כ הערה"ש הבין שאילנות והעשבים היינו הך, א"כ לפי הערה"ש הגר"א חולק גם על הרמ"א, וצ"ע. ומצאתי שהאג"מ (יו"ד ד' יא, ה) לומד שלדעת הגר"א אין לשטוח אפי" עשבים וכן הביא בשם הערה"ש, ע"כ. והמשמעות של המ"ב שמביא דברי הגר"א רק על המג"א שדיבר על אילנות **ולא על עשבים**.

ג] המתירים אילנות - המהרש"ם בדע"ת (תצ"ד) אחר שהביא שהגר"א פקפק משום ובחוקותיהם לא תלכו. הביא שו"ת הריב"ש (קנ"ח) בהמנהג לצאת לביה"ח כ' ז' ימי אבילות לבקר המתים, ונשאל כיון דהישמעאלים נהגו, אם יש משום ובחוקותיהם ל"ת. מסביר הריב"ש דכל שאינו חוקה רק עושים **מאיזהטעם** אין בו משום ובחוקותיהם, כיון שהולכים לביה"ח לספוד המת וכו' אין לבטל מנהגם כיון שהוא לכבוד המת, שהרי אפי" הלחין מתו שהוא ל"ת, אם לכבודו מותר, ואם מפני שעושים הישמעאלים אין זה חוקה שאסור משום ובחוקותיהם ל"ת. כדאיתא (ע"ז יא) שורפין על המלכים ואי"ז דרכי אמורי, דשרפה לא חוקה אלא חשיבותא. וכן שורפין על הנביאים ממתן וכלי תשמשין, ואע"פ שהעכו"ם עושין לא נאסר משום דרכי אמורי, שאם בנו לומר כן נאסר ההספד שהעכו"ם ג"כ מספידים, ע"כ. והמהרש"ם מביא שהד"מ (שצ"ג) רמז להריב"ש הנ"ל. וא"כ בני"ד אין חשש כלל, שעושים כן להזכיר שנידונים על פירות האילן. ומביא מוסיף דעת (יו"ד שמ"ח) שהאר"ק בהריב"ש, והעלה ג"כ דמנהגן של ישראל להעמיד אילנות תורה היא, כ' העכו"ם היה מעמידים האילנות גם בחוץ, ואנו רק **בפנים** אין חשש, ע"כ. אגב יש להעיר **שהגר"א** בעצמו (יו"ד קעח, ז) **חולק** על הריב"ש, דאף כשיש טעם יש בכך משום חוקות מעמים, ולפי הגר"ש א"א זצ"ל שהמנהג בא"י ליתן עשבים וירק בביהכ"ב לפי שכהיום בא"י אין נוהגים הגויים. ובפרט ששמים רק עשבים וירק כעיקר מנהג הרמ"א **ולא ענפי אילנות**. וכו' באורחות רבינו (ב, צט) שהחז"א והקה"י לא הניחו עשב וירק כלל בביהכ"ב. והקה"י בחו"ל היה שם עשב בביתו, וכן המנהג בהרבה ישיבות.

אכילת מאכלי חלב

הרב אברהם ישעיהו פרידליס

א. כתב הרמ"א (סי' תצ"ד ג) דנוהגים לאכול מאכלי חלב בחג השבועות. ובמשנ"ב שם הביא בשם גדול א' דכיון שקבלו התורה ונתחדשו להם הל' שחיטה וכו' והיה צריך לזה הכנה רבה, לכך בחרו להם לפי שעה מאכלי חלב ע"כ. ונמצא לפי"ז דמה שאכלו מאכלי חלב זהו רק משום שלא היה להם פנאי להכנת בשר, וצ"ב דא"כ מה הענין לעשות זכר למה שעשו באותה שעה מחוסר ברירה. ובפרט שלא קיימו אז מצות שמחת יו"ט בבשר. ונראה דעיקר הענין הוא לזכור שכיון שקבלו ישראל את התורה מיד קיימוה בשמחה.

ב. כתב המשנ"ב (שם סק"ג) בשם הכל-בו דנוהגים לאכול דבש וחלב מפני שהתורה נמשלה לדבש וחלב, וצ"ב הא מציינו (תענית ז). ובמדרש שהש"ר פ"א יט) דהתורה נמשלה גם ליון מים ושמן, וא"כ מדוע לא הנהיגו מהאי טעמא לשתות גם משקים אלו בחג השבועות. ונראה דמשקים אלו רגילים לשתותם או שהם נמצאים במאכלי החג, משא"כ דבש וחלב שאין רגילים כ"כ לשתותם.

ג. יש להסתפק להנ"ל - היכא שרגיל לאכול מידי יום מאכלי חלב מסוימים ואוכלם גם ביו"ט כהרגלו, אם סגי בזה לקיום המנהג, או שצריך מאכל נוסף שיהא ניכר שאוכל זאת לכבוד חג השבועות. ואי נימא דבעינן שיהא ניכר, א"כ מש"כ לעיל דהמשקים יין מים ושמן רגילים ממילא לשתותם, לא יהי לזה.

ד. כתב המג"א (הובא בבה"ט) דהטעם שאוכלים מאכלי חלב ואח"כ בשר, דלא כמו שעשו המלאכים אצל אברהם שאכלו בשר בחלב שבעבור זה ניתנה התורה לישראל. עכ"ז. ויש להסתפק לשיטתיה באופן שלא יאכל בשר לאחר שאכל מאכלי חלב, אם יש ענין לקיים המנהג באכילת מאכלי חלב לבד, דהעיקר הוא שאין אנו אוכלים בב"ח יחד, או דילמא דבעינן להראות שאנו מקפידים לנהוג כהלכה דהיינו לאכול חלב ולאחמ"כ בשר, ולפי"ז אין ענין לאכול רק מאכלי חלב.

ה. עוד יש להסתפק במש"כ הרמ"א ונוהגים לאכול מאכלי חלב, אם כוונתו דוקא למאכלים או שגם בשתיית חלב סגי. ואפשר דתליא בטעמים שם, דלהטעם שהביא המשנ"ב דמחמת הטורח להכין בשר בחרו להם לפי שעה מאכלי חלב, א"כ לפי"ז מסתבר דבעינן מאכלי חלב דומיא דהתם, אך להטעם דהתורה נמשלה לחלב, וכן להטעם שכ' המג"א להראות שאנו נזהרים בהל' בב"ח, מסתבר דסגי לזה בשתיית חלב.

ו. איתא במדרש תהילים (פ"ח) וכו"ה בשיטמ"ק (בכורות ו): בשם הירושלמי דכיון שאכלו המלאכים בשר וחלב אצל אברהם אינו לכך אינם ראויים לקבל את התורה. ולפי פשוטו איתא כדברי התדא"ר שהובא בתוס' (ב"מ פו:): שאכלו ממש מפני כבודו של אברהם, ודלא כג"י הגמ' שם דרק נראו כמי שאכלו ושותו. וצ"ב מה הטענה עליהם הרי לכאור' לא היו המלאכים מצוים ועומדים לשמור על מצוות התורה, ואמאי לא נימא דכיון שאכלו אצל אע"ה מפני כבודו, אין עליהם טענה, וכעין שכתב בנפש החיים לגבי קיום המצוות אצל האבות (ש"א פכ"ב) דכיון שקיימו את התורה לא בתורת מצוים ועושים אלא כפי השגתם בתיקוני העולמות, לכך היה הרשות בידם לעבור על איה מצוה ולעשות שלא כתורה כפי שראו והשיגו לנכון.

ז. בברכת פרץ (פר' וירא) תמה דלכאור' לא נכשלו המלאכים באיסור אכילת בב"ח דהא מדאורייתא ליכא איסורא כלל לאכול בב"ח כל זמן שלא נתבשרו ביחד. וביאר דע"י שנגעו המלאכים בבשר וחלב הוי ליה מבושלים כיון דגופם אש ואיכא בה דרך בישול ע"כ. וצ"ב דנמצא לפי"ז דעברו כבר על איסור בישול בב"ח בנגיעתם, וא"כ אמאי לא נימא דמשום הכי אינם יכולים לקבל התורה, ומלשון המדרש בתהילים והשטמ"ק הנ"ל משמע דהטענה עליהם שאכלו בב"ח, ואף דמבואר של המלאכים בדת דע"ה השיטמ"ק דגם מצד איסורא דרבנן שלא רחצו המלאכים ידיהם בין חלב לבשר הוי ג"כ טענה מצ"ע שלא ליתן להם התורה, מ"מ צ"ע אמאי לא הזכירו כלל איסור בישול בב"ח.

קושיא

בפמ"ג (סימן קל"ד א"א סק"ו) כתב (לגבי הוצאת ס"ת), בשבת אומרים מזמור כ"ט - הבו לה' כו' וביו"ט וחול מזמור כ"ד ע' טור סימן רפד וב"ח וא"ר דבשבת ניתנה תורה וא"ש נמי דבמנחה בשבת אין אומרים רק מזמור כ"ד, דבשחרית ניתנה תורה. עכ"ל. וכונתו דמזמור כ"ט נאמר על **מתן תורה** כדאיתא בסוף זבחים וכו"ה רומז על ז' ברכות שאומרים בשבת בשמו"ע כדאיתא בברכות כ"ט ע"א ולכן אמרינן זה בשבת. והנה - ביו"ט אין שייך הטעם שבו ניתנה תורה, אף ששייך הטעם שזה רומז על הז' ברכות (עיין סי' קל"ד) מ"מ אין יש שני הטעמים אמרינן.

ולפי"ז צריך ליישב למה בחג השבועות שבו ניתנה תורה אין אומרים מזמור זה אחר קריאת התורה, דהרי שייך שני הטעמים. וצ"ע.

הרב אברהם אבא דולגין

אכילת מאכלי חלב בשבועות

הרב שמוחה שמואל קרביץ

א. המשנ"ב סי' תצ"ד סק"ב כתב דשמע בשם גדול אחד טעם נכון למאכלי חלב כי אחר מתן תורה כשחזרו לביתם לא מצאו לאכול תיכף כי אם מאכלי חלב משום דלבשר צריך לשחוט בסכין בדוק ולנקר חוטי החלב ודם ולהדיח ולמלוח ולבשל בכלים חדשים ואנו עושים זכר לזה. ובמשנ"ב החדשים הביאו שהח"ח הוסיף דטעם זה הוא רק לפי דפרקי דר"א פמ"ו שהתורה ניתנה ביום שישי אבל לפי הגמ' בשבת פו: דבשבת ניתנה תורה לא שייך טעם זה.

ויל"ע למה לא שייך טעם זה אם ניתנה תורה בשבת דאין לומר דמאחר שנצטוו על השבת במרה כבר הכינו בשר קודם השבת דהרי מ"מ נאסר להם הבשר אחר מתן תורה ואין לומר דכונת הח"ח דאם היה שבת לא היו יכולים לשחוט ולהכין דהרי מ"מ שייך טעם זה, שנאסר להם הבשר שהכינו מע"ש והוצרכו לאכול מאכלי חלב.

ב. והנה בחולין יז. בעי בגמ' באברי נחירה שהותרו במדבר אם נאסרו בכניסתן לארץ ונשאר בתיקו וכתב רש"י דרוש וקבל שכר הוא, והיינו שאין נפק"מ להלכה אבל הרא"ש כתב דיש נפק"מ לאדם שאסר עצמו באחד מן המינין מזמן ידוע ואילך אם מותר לאכול ממה שניתותר בידו אי נמי כגון בי"ד שרצו לאסור דבר אחד אם אסור מה שיש לו. והקשה הצ"ח שם למה הגמ' לא בעי בכל האיסורים שנשארו קודם מתן תורה אם מותרים אח"כ והוכיח מזה כרש"י דאין נפק"מ להלכה דרק באברי נחירה יש סברא להתיר משום שהנחירה במדבר היה מתיר הבשר כשחיטה משא"כ שאר איסורים דלא שייך בהו מתיר.

ובנו"ב תניא יו"ד סי' ס"ד מביאר בדעת הרא"ש שני ביאורים בצד הגמ' להתיר אברי נחירה חדא דהקב"ה לא אסרו מיד אלא שיאסר רק אחר כניסתן לארץ א"נ דבשר נחירה קודם שנכנסו לארץ היה מותר לכולם ואינו כאיסור נזיר ע"ש וכתב הנו"ב דיותר נראה ביאור א' משום דלפי ביאור ב' קשה למה הגמ' לא בעי בכל האיסורים שנשארו קודם מתן תורה אם מותרים אח"כ, וכקושייתו בצ"ח.

ג. והנה אם נימא כביאור ב' של הנו"ב דאיסור שלא היה נוהג מקודם בשום אדם דומה לספק של הגמ' אם מותר לו במה שנתותר בידו [כפשטות לשון הרא"ש] יש לבאר מש"כ הח"ח דאם ניתנה תורה בשבת לא שייך הטעם הנ"ל והיינו דמאחר שלא היו יכולים לנחור בהמות ולתקנם בשבת נחרו בהמות ותקנום מע"ש והותר להם אף אחר מתן תורה לפי צד אחד בגמ' משא"כ אם ניתנה תורה ביום ו' לא הכינו קודם יו"ט דסמכו ע"ז שייכנו ביו"ט ולכן אחר מתן תורה לא מצאו לאכול תיכף כי אם מאכלי חלב.

ד. אך יל"ע במש"כ המשנ"ב שהיו צריכים לשחוט בסכין בדוק דהרי קי"ל כר"ע שהותר להם בשר נחירה במדבר אמנם אין להקשות דהיו מחוייבים לשחוט שלמי שמחה וא"כ היה להם בשר [וא"א לומר דשחטו למחר דיש לה תשלומין כל ז', דע"י בטו"א חגיגה ו: ד"ה ושמחה דאין תשלומין שלמי שמחה למחרת עצרת] ד"ל דשחטו אח"כ אבל בשעה שחזרו לביתם לא היה להם פנאי לשחוט ולכן אכלו מאכלי חלב והכי מדוייק לשון המשנ"ב כשחזרו לביתם לא מצאו לאכול "תיכף" כי אם מאכלי חלב.

עוד יל"ע דפרקי דר"א שם איתא בו' שעות ביום קבלו את התורה ובט' שעות ביום חזרו ישראל לאהליהם והיה המן מוכן להם לשני ימים ע"ש ברד"ל. לפי"ז מני"ל דאכלו מאכלי חלב דלמא אכלו רק את המן וכן פשטות לשון הפדר"א.

ה. והנה לפי הטעם הנ"ל יש לפלפל פלפולא בעלמא דאפשר שיש ענין לאכול מאכלי חלב בט' שעות ביום שאז ישראל חזרו לאהליהם ואכלו מאכלי חלב. אלא דבשבת פו: מבואר שניתנה תורה בבוקר כמש"כ הרד"ל שם ולפי"ז אכלו מאכלי חלב בבוקר אכן י"ל דהגמ' בשבת לשיטתה דניתנה תורה בשבת לכן ניתנה בבוקר כדי שלא יהיו בתענית עד אחר חצות אבל הפדר"א לשיטתו דניתנה תורה ביום ו' ועדיין לא היה יו"ט עד אחר מתן תורה כמש"כ הרד"ל שם שפיר ניתנה תורה אחר חצות. ולפי"ז כיון דמנהגינו כהפדר"א כמש"כ הח"ח יש ענין לאכול בט' שעות ביום.

אולם המג"א סי' תצ"ד כתב טעם להיות נעורים בליל שבועות לתקן מה שישנו ישראל כל הלילה כדאיתא בש"ש רבה (א יב). ומבואר מזה שניתנה תורה בבוקר כהגמ' בשבת אבל הפדר"א דס"ל דניתנה תורה אחר חצות לשיטתו בפמ"א שישראל ישנו עד ב' שעות ביום כמש"כ הרד"ל שם ולפי מנהגינו כהפדר"א היה צריך להיות נעורים עד אחר ב' שעות ביום. אלא ד"ל שאינו תיקון ממש לכן סגי כשנעורים בלילה [וכן י"ל לענין קריאת התורה בעצרת דאיתא בפסיקתא דחשיב כאילו קיבלוה היום אף שאין קוראים בט' שעות] וכן לענין אכילת מאכלי חלב הוא זכר בעלמא ואין ענין לאוכלו בט' שעות אכן מסתבר דלטעם הנ"ל יש לאוכלו עכ"פ ביום.

הרב צבי רותן

כתב הרמ"א בסימן תצ"ד שק"י דיש ליהרהר בענין מאכלי בשר חלב בשבועות בכל מה שנזוהרין כל השנה, ונוהגים לאכול מאכלי חלב ואח"כ מאכלי בשר וצריכים להביא ב' לחמים דאי אפשר לאכול בשר וחלב מלחם אחד ויש בזה זכרון לשתי הלחם. וכתב שם המשנ"ב דאם אינו אוכל גבינה קשה אי"צ להפסיק בברכת המזון בין מאכלי החלב למאכלי הבשר אלא יקנה פיו וידיח (ואם אוכל גבינה קשה צריך להפסיק בבהמ"ז ומיתין שש שעות).

וצ"ע מדוע השמיט המשנ"ב את דברי הרמ"א ב"ד סימן פ"ט ס"ב שהביא שיש מחמירין אפי' בבשר אחר גבינה. וכתב שם בביאור הגר"א שדין זה הוא עפ"י הזוהר שאוסר לאכול בסעודה אחת חלב ובשר. וכתב שם הפמ"ג דלמאן דזוהר מלאכול בשר אחר גבינה מטעם הזוהר צריך לברך ברכה אחרונה אחר החלב, ובשבועות נוהגים לאכול מאכלי חלב ומברכין ברכת המזון ואח"כ אוכלים בשר עכ"ל. וא"כ קשה מ"ט השמיט המשנ"ב את חומרת הזוהר אלא כתב שאין צריך לברך ברהמ"ז. ובפשוטו נראה מזה המשנ"ב לא סובר שצריך להחמיר כחומרא זו אלא שפיר יכול לאכול מאכלי חלב ולקנח פיו ולהדיחו ואח"כ לאכול בשר אפי' באותה סעודה בלי ברכה אחרונה גם בכל השנה.

אך יש מקום לדחות דדוקא בשבועות היקל המשנ"ב בזה ולא הצריך לברך ברהמ"ז ביניהם אבל בכל השנה באמת יש להקפיד בזה. והטעם לחילוק זה הוא מפני שבשבועות הענין שאוכלים בשר לאחר חלב הוא כדי לעשות זכר לשתי הלחם וע"י שאוכלים חלב ואח"כ בשר עליו להביא ב' לחמים וכמבואר בדברי הרמ"א. וכיון שכן אם יפסיק ביניהם ברהמ"ז יפסיד את כל הענין של הזכר לשתי הלחם ומה"ט כתב המשנ"ב שלא יברך ביניהם ולא החמיר את חומרת הזוהר, אבל בכל השנה כולה אולי באמת יש להקפיד בזה ולא יאכל בשר לאחר חלב באותה סעודה אלא יברך ברכה אחרונה ביניהם.

אולם יש להוכיח מדברי המשנ"ב במקום אחר שסבר שאין צורך לברך ביניהם כלל, דבהלכות זימון בסימן קצ"ו שק"ט כתב: באם יש ג' אנשים אחד אוכל חלב או גבינה והשניים אוכלים בשר מצטרפין ומשום שהאוכל גבינה יכול לאכול מלחמם אע"פ שהוא מלוכלך בבשר אם יקנה פיו וידיחנו, אבל אם אוכל גבינה קשה אין מצטרפין שהמנהג עכשיו שלא לאכול אחר גבינה קשה ע"י קינוח והדחה. ומזה שכתב המשנ"ב שהאוכל חלב וגבינה יכול להצטרף עם אוכלי הבשר לזימון מוכח שאינו צריך לברך ברהמ"ז קודם אכילת הבשר ולכן יכול להצטרף עמם לזימון.

ואין לדחות ולומר שהטעם שמצטרף הוא מפני שיכול לאכול מלחמם והלחם הוא נקי, אבל כדי לאכול בשר באמת צריך לברך קודם שיאכלנו, דא"כ מדוע כתב שאם אכל גבינה קשה אינו יכול להצטרף עמם לזימון והרי מהלחם יכול לאכול. אלא ודאי מיירי שהלחם מלוכלך מהבשר וכדו' ולכן האוכל גבינה קשה אסור לאכול גם מהלחם ולא מצטרף, ואפ"ה כתב שהאוכל גבינה רכה או חלב יכול להצטרף, והרי חזינן שלא החמיר המשנ"ב את חומרת הזוהר וס"ל שיכול לאכול בשר גם באותה סעודה ע"י קינוח והדחה, ועיין.

הערה במגילת רות

במגילה מסופר שבועז אמר לקוצרים שיתנו לרות ללקט בין העמרים, ונאמר שם (ב,טז): וגם שול תשלו לה מן הצבתים ועזבתם ולקטה ולא תגערו בה. ופירש"י: שכוח תשכחו עשו עצמכם כאילו אתם שוכחים. ומקשים המפרשים (החיד"א בשמחת הרגל על רות, וכן במשך חכמה בסוף מסעי) איך יעשו כן והרי עי"ז נמצא שהם מכשילים אותה באכילת טבל שהיא מתנות עניים פטורים מן המעשר והיא סבורה שזה לקט ולא תעשר אותם והאמת שאין זה לקט כלל וחייב במעשר.

והנה בזה ב' דרכים, א. שאמר לקוצרים להפקיר את מה שהם משאירים בשדה והפקר פטור מן המעשר. ב. דמטעם לקוח הוא פטור מן המעשר מן התורה, ואע"פ שמדברנן חייב בזה באותה שעה עדיין לא גזרו על לקוח. אלא שיש להקשות ע"ז דמה שתירצו שאמר להם להפקיר קשה דהא א"א לעשות שליח להפקיר. ומה שכתבו דנפטר מטעם לקוח זה אינו לשיטת לשיטת הרמב"ם דלקוח קודם מירוח חייב במעשר מה"ת.

ונראה לתרץ באופן אחר, דהנה עדיין רות עדיין לא נתגיירה כמו שנראה מפירש"י (ג,ג) עה"פ ורחצת וסכת ושמת שמלותיך שכתב שהוא טבילת גירות. וכ"כ האלשיך (ב,ו) עה"פ ויען הנער הנצב על הקוצרים ויאמר נערה מואביה היא השבה עם נעמי משדה מואב, שהכוונה שהיא עדיין בגיורת עיי"ש. [אכן רש"י ביבמות מח: כ' ישלם ה' פעלך וכו' שמהירת ולא יאחרת להתגייר. וכן בתרגום (ב,ו) כתוב ואמר ריבא מן עמא דמואב היא דתבת ואתגיירת עם נעמי מחקל דמואב].

המשך בעמ' הבא >>

הרב אריאל דרשן

בסוגית נישואי בועז ורות, אי בגמי' יבמות עו: א"ל דואג האדומי שאל עליו אם ראוי הוא לבוא בקהל א"ל עמונית ולא עמונית וכו' שאני הכא דמפרש טעמא דקרא על דבר אשר וכו' היה להם לקדם נשים לקראת נשים אישתיק וכו' כך מקובלני מבי"ד של שמואל הרמתי עמוני ולא עמונית מ"מ קשיא תרגמו כל כבודה בת מלך פנימה, ובמהרש"א שם בח"א הקשה דאיך סברו דואג וסיעתו דעמונית ומואבית אסורות והרי בועז שהיה שופט כל ישראל איך אפשר שיעשה איסור בנישואי רות, ועוד שהגואל השיב לבועז שאינו רוצה לפסול זרעו, ואיך לא חש על עצם האיסור שיעבור בכל ביאה, ותירץ עפ"י המבואר בפ"ב דיבמות דמה"ת חייבי לאוין מתייבמים מדין עדל"ת וא"כ י"ל דסברו דאע"פ שעמונית אסורה מ"מ בועז נשאה מדין יבום וכמ"ש המפרשים דדין יבום נהג אז בקרובים וכמ"ש הרמב"ן פרשת וישב, אלא דמ"מ הולד פסול בכה"ג ולכך חשש הגואל רק מלפסול את זרעו.

ויש להעיר בזה, א. מש"כ המהרש"א דהם סברו דבועז נשא את רות מדין עדל"ת דיבום נהג אז גם בקרובים, הנה בפשוטו זה תמוה מאוד מאוד, דאיך אפשר"ל דלאחר מתן תורה שייכת מצות יבום בקרובים וכמבואר ברש"י רות ג"ב, דבועז היה בן דודו של מחלוך בעלה של רות, ומה שמצינו בדברי הרמב"ן דין יבום בקרובים הוא לפני מתן תורה, אולם אחר מתן תורה מהיכ"ת לחדש מ"ע שאין לה שום זכר ורמז בתורה ובש"ס ולומר שבכח זה לדחות ל"ת, וכי אף בימינו נאמר דהנושא את אלמנת בן דודו יקיים בזה מ"ע והרי"ז ממש מרפסין איגרי, ובכללי חמדה פרשת וישב אות ג' כתב די"ל דס"ל למהרש"א דאע"פ שאין חיוב במצות יבום לאחר מתן תורה מ"מ יש בזה קיום מצוה וגם בזה יש דין עדל"ת וכמ"ש הראב"ד דיש דין עדל"ת בנשים המקיימות מעשה"ג, ואמנם גם זה תמוה מאוד ולכאורה לא ניתן להאמר כלל וגם הכל"ח שם כתב שקשה לומר כן, ושמעתי קצת ליישב דאין כוונת המהרש"א דאכן לדינא יש כיום מ"ע ביבום קרובים, אלא רק דזה היה ההו"א שחשבו אז לפני שנתבררה ההלכה של עמונית, ואף זה קשה דאיך יתכן שענקי עולם אלו טעו בדבר שלכאורה לא ניתן להאמר כלל, וגם מדברי הכל"ח נראה שמבאר דהמהרש"א ס"ל כך למסקנה, ובפשוטו דברי מאור עיננו המהרש"א ממש דברי פליאה הם, ואמנם בירוש יעקב יבמות שם כתב דדברי המהרש"א הם רק ע"ד הדרוש, ומחמת הטעמים הנ"ל, וצ"ע בזה ב. עוד יל"ע דאף למש"כ המהרש"א דהם סברו שבועז נשא את רות מדין יבום ולכך לא עשה איסור, מ"מ צ"ע כיון דעד זמנו של דוד עדיין לא נתבררה ההלכה של עמונית וכמ"ש בגמ', א"כ מה סברו כולם על נישואי עובד וישי צאצאי בועז, וכן עמשה בן יתר דנשא את בתו של ישי וכמ"ש שם בתוד"ה אם, וכקושית המהרש"א על נישואי בועז, ואם ישנה איזו סיבה שבשעת נישואין אלו לא פקפקו בהלכה של עמונית, א"כ מדוע לא נימא כן אף על נישואי בועז ורות, ומדוע הוצרך המהרש"א לחידושו הגדול של עדל"ת.

ג. בהא דאמרו בגמ' מ"מ קשיא ותירצו דכל כבודה וכו' והרי יש כאן הל"מ שעמונית מותרת וא"צ בזה לשום סברא, והאם חיפשו כאן כהטעמים המובאים בספר החינוך וכדו' שהם רק לטעמא בעלמא ואינם מגדר הדין כלל, וצ"ע בזה, ועוד יל"ע האם לפי סברא זו מתיישבת קושית המהרש"א מה סברו דואג האדומי וסיעתו, והיינו דאכן סברו דבועז ס"ל שהיא מותרת אולם זה רק עפ"י דרשא, והם חלקו ע"ז לפני שנתברר שהוא הל"מ.

ד. ביראים סימן ר"נ כתב דנראה דהלאו דלא תדרוש שלומם וטובתם דנאמר על עמון ומואב הוא רק בזכרים, אך בנקיבות דמותות לבוא בקהל ליכא לאו זה, ועיין בחידושי הגר"ש רוזובסקי סוף יבמות בקונטרס פסולי קהל משי"כ בזה, ובכל"ח שם כתב להכריח כן מהא דבועז עשה חסדים עם רות, ומדוע ליכא בזה לאו דלא תדרוש, וכמ"ש בהגה"מ פ"ו מהל' מלכים דאסור בחינה לגמול איתם חסדים, וע"כ דבנקיבות ליכא לאו זה, ואולם במנ"ח מצוה תקס"ב כתב דכיון דא"א ללמוד את הדין ע"י טעמי המצוות א"כ נראה דאף נקיבות בכלל לאו זה, וכתב עוד דאף בגירותן של עמון ומואב שייך איסור זה, ולדבריו יוצא דאף עמונית שנתגיירה ומותרת לבוא בקהל מ"מ שייך בה לאו זה, וכן יקשה לדבריו קושית הכל"ח, אולם לכאורה להמנ"ח תקשי יותר דא"כ כל הנושא עמונית והוא היתר גמור, דמ"מ אסור לעשות עמה שום חסדים שהם לטובתה וחייב לנהוג עמה כנזופה ואבילה ולא יאהבנה ויכבדה וכו' וצ"ע"ג האם יתכן לומר כן.

בית בעז ורות כרחל וכלאה

הרב יחיאל מיכאל רוטשילד

"ויאמרו כל העם אשר בשער והזקנים עדים יתן ה' את האשה הבאה אל ביתך כרחל וכלאה אשר בנו שתיהם את בית ישראל ועשה חיל באפרתה וקרא שם בבית לחם והיה ביתך כבית פרץ אשר ילדה תמר ליהודה" (רות ד, יא-יב). ופרש"י אע"פ שהיו משבט יהודה ומבני לאה מודים הם על רחל שהיתה עיקרה של בית והקדימו רחל ללאה. ולכאור קשה איך נתנו כבוד לרחל על חשבון של לאה אמם, ע"ק למה נזכר והיה ביתך וכו' אשר ילדה לתמר.

ועי' פרשת דרכים [דף ח. ד"ה זון] שהאר"י בזה ועפ"י דרכו נראה לבאר באופן אחר קצת דידוע מש"כ הגר"ח מולאזין שקודם מתן תורה אע"פ שקיימו את כל התורה, אך במקום שראו לנכון לשנות באיזה דבר לא נמנעו בעדם, משא"כ אחר שניתנה התורה דאסור לעשות חשבונות, וכמו שאמרו חז"ל על חזקיהו מלך יהודה שנענש כשפירש מאשתו, ואמנם היתה לו סיבה לכאור מוצדקת לפי שצפה ברוח הקודש שיוולד לו מנשה שתמיד להיות רשע אבל בכל זאת לא עשה נכון לפי שבהדי כבשי דרחמנא וכו'.

ושמעתי מהרב דרוק שליט"א עה"פ ויזכר אלקים את רחל וישמע אליה אלקים ויפתח את רחמה ופרש"י זכר לה שמסרה לה סימניה לאחותה. וצ"ב דאם זאת אחייה לה שמסרה לה סימניה למה לא הועילה לה הזכות כל השנים, וע"ק למה בכלל היתה נצרכת לאזכור כדי להוליד ואילו לאה נפקדה בלי זכות הנ"ל.

והביאור דמה שיעקב נשא ב' אחיות הוא משום דטעם איסורן כתבה התורה "ואשה אל אחותה לא תיקח לצרור" כלומר דהטעם שיהיו צרות זו לזו, וסבר יעקב שכל זה לא שייך אצל רחל ולאה שהם שדקניות גדולות ולא ישנאו זו את זו. אכן צריך הוכחה לזה, וכיון שלא היה ראשונה נמצא שרחל היא הצרה ועד שלא הוכח שאינן צרות זו לזו עדיין לא "אושרו" הנשואין של רחל. וכשמסרה סימניה הוכיחה שאוהבת את לאה אהבה גמורה, אך כל זה בשעת נישואין שחשבה כיעקב שודאי לא תשנא את אחותה אבל עדיין הסכנה רופפת האם אכן תצליח לסבול כך כל חייה, ולכן לא זכתה להוליד, עד שאמרה לה לאה ה'מעט קחת את אישי, ובמקום שתענה לה רחל והרי מי בכלל מסר לך הסימנים, עוד הסכימה עמה ואמרה "לכן ישכב עמך בלילה", ובשעה זו אכן הוכיחה שבכל מצב היא קשורה ללאה באהבה עזה וגמורה, ומיד ויזכר אלקים את רחל, שזכר לה שמסרה את סימניה ובכל זאת שתקה כשאמרה לאה המעט קחת את אישי.

וכן היה גם אצל דוד המלך, כמ"ש חז"ל שדוד המלך בא מזרע רות שהיתה מואבית וכת' לא יבוא מואבי בקלה ה" אבל חז"ל דרשו מואבי ולא מואבית שהזכרים אסורים ולא הנקיבות. ודרשה זו לא היתה ידועה לכל, וישי רצה לטהר זרעו ע"י שישא שפחה ויוליד ממנה עבד שיתגייר אח"כ. אלא שהשפחה גילתה לאשתו ובלילה החליפו את עצמין וישי סבר שבא אל שפחתו וכשהרתה אשתו חשבו שזינתה, וע"כ כששאל שמואל לישי ה'תמו הנערים' לא הראה לו את דוד שחשב שדוד אינו בנו.

ואחז"ל שהגואל לא רצה לקחת את רות, כי סבר שאסורה לבוא בקלה, אכן ההוכחה לדעת אם האשה הוגנת לו, הם הבנים, וממה שראו שבני יעקב היו צדיקים זרע אמת ידעו שמה שלקח יעקב רחל ולאה מאת ה' היתה זאת, וע"כ אמרו הזקנים אל בועז אל תצטער שלקחת אשה שהגואל מפקפק עליה, כי יתן ה' את האשה הבאה אל בתך כרחל וכלאה, כמו שהראה אז ה' איך אותו זיווג היה דבר נאה ומתקבל כך יעשה ה' לכם. וכן היה שנולדה לו ממנה כל זרע המלוכה.

והמשיכו הזקנים והיה ביתך כבית פרץ ותמר, שגם אצל יהודה ותמר קשה דודאי גייר אותה יהודה לפני שלקחה לבנו והרי השבטים שמרו כל התורה כולה ואיך באה אל חמיה. ועו"ק שהצדיקה את עצמה 'לאיש אשר אלה לו אנכי הרה הכר נא החתמת והפתילים ויכר יהודה ויאמר יהודה צדקה ממני על אשר לא נתתה לשלה בני, ולכאור רק הוכיחה שנפטרה ממיתת שריפה ואיך ראה במעשה זו שצדקה גם בזה שלא נתנה לשלה בנו וע"ק דבסוף הפרשה כתוב 'ולא יסף עוד לדעתה' שלא הוסיף לבוא אליה [עי' פרש"י וברשב"ם וברמב"ן] ולמה לא הוסיף אחר שצדקה ממנו.

אלא כתוב במדרש רבה (פה, ט) שנצנצה לתמר רוח הקודש כשביקשה החתמת והפתילים, חתמך זו מלכות ופתילך זו סנהדרין ומטך זו מלך המשיח. והיינו כי לכך רצתה להתחתן עם יהודה מתחילה לפי שצפתה ברוה"ק שעתיד להיוולד זרע קודש, וא"כ הזיווג הוא דבר נאה ומתקבל, וקודם מת"ת היה מותר לעשות חשבונות, ואמרה ליהודה 'הכר נא': שהיה כאן ענין עמוק שצריך הכרה, הכרה על החתמת ועל הפתילין והמטה שיצאו בנים בעלי הנראה וזו הוכחה כי שהיתה הוגנת לו, ויכר יהודה ואמר צדקה ממני גם כשלא נתתה לשלה כי הבנים מעידין על השורש שהיתה הוגנת לבנו דאל"כ לא היתה ראויה לזרע קודש כזה.

ומטעם זה הקדימו רחל ללאה אע"פ שהיו מבני לאה, כי על לאה לא היה שום איסור דמתחילה נשא רק אותה ומלאה ליכא ראייה לכך אבל אחר שנשא יעקב גם את אחותה הוכח הברכה גם ע"י לאה שבזכות השבטי קה וזרע קודש הוכח שהזיווג היה דבר נאה ומתקבל.

קבלת התורה מחדש

הרב ישראל מרקוביץ

כתיב בפר' כי תשא וחג שבועות תעשה לך. ויש להבין אמאי נקרא החג שבועות ע"ש שבע השבועות שקדמו לחג ולא ע"ש עצם היום. והנה במנהג תימן סופרים ספירת העומר בארמית ויתכן דיסוד המנהג דהנה איתה שכשמשנה רבינו עלה לקבל התורה אמרו לו מלאכי השרת מה אנוש כי תזכרנו והיינו שרצו שהתורה תשאר בשמים, והקב"ה אמר למשה לענות להם תשובה וע"ז ענה כלום קנאה כלום תחרות יש בכם כלום אב ואם עיי"ש, ועכ"פ מבוואר שהמלאכים רצו את התורה. והנה מבוואר בשבת יב שמלאכי השבת לא מבינים לשון ארמית ועפ"י י"ל דכיון שכל שנה יש ההשפעה של מתן תורה ויש התחדשות בעצם נתינת התורה וא"כ ע"י ספירת העומר שסופרים לקראת מתן תורה, עלול לעורר את טענת המלאכים מה אנוש כי תזכרנו ולכן סופרים בארמית לשון שמלאכי השרת אינם מבינים. ועפ"י יש להבין שמקובל מבעלי המוסר שימים אלו הם כנגד מ"ח קניני תורה ויום מ"ט הוא חזרה דכיון שתשובת משה למלאכים שהתורה מגיע לישראל שע"י מתקנים מצותיהם לטובה לכן ההכנה והסיבה לקבלת התורה היא ע"י תיקון המידות שנעשית במ"ט יום של הספירה שזהו סיבה ותוקף למסירתה לישראל.

ובזה מבוואר ששם החג ע"ש השבועות הקודמות לחג שזהו הטעם והסיבה והזכות של ישראל לקבל התורה.

ובמה דחזינן דכל שנה מתחדשת נתינת התורה דמשו"כ בכל שנה יכולה להתחדש טענת המלאכים, נראה דאפשר לבאר בזה המנהג לאכול מאכלי חלב שכ' הפוס' דהטעם משום דכשנתנה תורה לא היה להם כלים דהיו צריכים להכשירים ולכן אכלו חלב. ואפשר דבא להראות דמה שאז אכלו בכלים אחרים דע"י התורה נתחדשה הלכה וה"ו בכל שנה נוהגים כמי שאין כלים דכאילו ההלכה נתחדשה ממש היום כמו פעם והוי ממש נתינה מחדש.

עוד יש להוסיף בזה עפ"י מה דקשה למה דווקא שבועות זה רק יום א' ודלא כבשאר החגים ועוד דאין בה שום מצוה מיוחדת כמו שיש סוכה או מצה, וביאר הרש"ר הירש דביום נתינת התורה ניתנו חוקי חיים ואין משהו שמסמל התורה אלא עצם החיים עפ"י התורה ולכן אין מצוה מיוחדת ומש"ה הוי יום אחד דאין זמן נפרד לקיומה אלא שמקיף כל החיים לחיות עפ"י התורה ולכן זה רק יום אחד דזה היום בו ניתנה התורה. ועפ"י אפשר לבאר דבעצרת בעינן נמי לכם משום דבהנהגה של הלכם בזה באה התורה והלכותיה וזהו הלכם דעצרת שמונהגת עפ"י התורה והלכותיה וזה מה שחזינן בהא דלא היה להם כלים והיינו דהתורה שינתה את החיים לנהוג על פיה וכמצותה וזה מראים באכילת מאכלי חלב דזה גופא שנוהגים את אורח החיים עפ"י ההלכה זה עצמו החפצא של קבלת התורה.

המשך מעמ' קודם»

ואעפ"כ הותר לה ללקט משום דאמרינן אין ממחין ביד עניי עכו"ם בלקט שכחה ופאה מפני דרכי שלום, וכן מפרנסים עניי נכרים עם עניי ישראל מפני דרכי שלום. והנה אמרינן בגיטין מ"ז דלקט שכחה ופאה של עכו"ם חייבין במעשר, וא"כ כיון שרות לא נתגיירה עדיין א"כ גם מה שהיא מלקטת בתורת מתנות עניים חייבת במעשר ונמצא שלא הכשילוה כלל באכילת טבל שהרי ודאי היתה מה מעשרת מה שליקטה.

ועד"ז נראה לבאר פסוק מוקשה במגילת רות, שכתוב (בה,): ויאמר בעז לנערו הנצב על הקוצרים למי הנערה הזאת. ויען הנער הנצב על הקוצרים ויאמר נערה מואבית היא השבה עם נעמי משדי מואב. ותאמר אלקטה נא ואספתי בעמרים אחרי הקוצרים ותבוא ותעמוד מאז הבקר ועד עתה זה שבתה הבית מעט. וצ"ב אריכות הדברים שענה לבעז והרי בעז שאל אותו רק מי הנערה הזאת, וע"ז מספיק לענות לו נערה מואבית השבה משדה מואב. ולשם מה הוסיף גם את כל ענין לקיטת העומרים שהיא מלקטת.

ונראה לומר שהנער בא לומר בזה לבעז שאע"פ שהיא נערה מואבית וכנ"ל מהאלישיך בפס' זה שר"ל שהיא עדיין בגיורתה, וא"כ היה קשה לבעז איך היא מלקטת בשדה מהעומרים ואע"פ שמפרנסין עניי עכו"ם עם עניי ישראל מ"מ לבדה אסור לה ללקט, וע"ז ענה לו הנער שבאמת היא באה בבוקר יחד עם שאר עניי ישראל אלא שהיא נשארה מאז הבוקר ועד עתה, וכיון שהיא הגיעה איתם ביחד כבר אי"צ להוציאה מהשדה ויכולה ללקט בעומרים.

במה שהשיג ת"ח שליט"א (בגליון רלח) על דברי שכתבתי (בגליון רלז) שאפשר להתפלל מנחה בזמן תוספת שבת המחויבת, וכתב שצריך לדעת שיש הרבה דעות שצריך לסיים מנחה לכל הפחות 5 דקות לפני השקיעה ולכתחילה 20 דקות לפני השקיעה, והביא ע"ז דברי האורחות חיים להרא"ש (אות י"ט) ומש"כ התו"ט על דבריו, והביא גם שכן למדו גאב"ד אוגווער הגר"מ קליין והגר"י זילבר והגר"מ שטרנבוך בדברי הרא"ש, ולא ידעתי היכן ראה בדבריהם הדין הנ"ל, ולא עולה מדבריהם רק שצריך לקבל שבת לפני ביה"ש, אבל 5 דק' לפני השקיעה מאן דכר שמה. ואדרבה הגר"י זילבר גופיה לא כתב בספרו אז נדברו (ח"א אות א') אלא רק שהמצוה לקבל שבת היא לפני השקיעה, והביא שם מאור זרוע (הל' ער"ש אות כ') וצריכין ישראל למהר לביהכ"ס בער"ש מפני שצריכין להוסיף מחול על הקדש ולקבל שבת קודם שתשקע החמה וכו"ו (ופשוט שאין ענין לשבש הדינים כדי להחמיר, אלא יש לחפש האמת בדברי תורה, ולדעת מה הוא חומרא ומה הוא מעיקר הדין. וגם הוא חומרא דאתי לידי קולא כמו שיבואר לקמן). וכן מבואר בשמירת שבת כהלכתה (פרק מ"ו סעי' ה' והע' כ"ה). [ויעוי' בתשובות והנהגות להגר"מ שטרנבוך (ח"ג פ"ג) דכשמתפללים מנחה מאוחר, נכון שיקבל שבת כתוספת בלבד ולא קדושת היום גופא, ובכה"ג יכול להתפלל מנחה, ואחרי מנחה קודם שקיעה יאמר שמקבל עליו תוספת שבת]. ומה שהביא מהגרשז"א (שש"כ פרק מ"ו סעי' ה') שהתיר להתפלל מנחה ביחידות כדי שיקיים מצות תוספת שבת, זה איירי כשהציבור מתפלל מנחה מאוחר באופן שלא יוכל לקבל שבת קודם השקיעה, אבל לא התיר הגרשז"א אם יספיק לקבל שבת קודם השקיעה, ומתוך חומרתו שהחמיר בענין זה הוציא דין שכתב שכן הורו "כל גדולי הדור" להתפלל בכה"ג מנחה ביחידות, והנה כיון שלא הובאו דבריהם בכתובים באמת איני יודע דעתם, ורק דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני פ"ד פ"ב) היא שיש לסיים מנחה קודם 40 דק' לפני השקיעה, אבל משאר גדולי הדור איני יודע, ואדרבה מצאתי לגדולים שמדבריהם עולה להיפך, דדעתם היא שלמצות תוספת שבת אין צריך קבלה בפה וא"כ ודאי דלא ס"ל דינו של הגרשז"א הנ"ל, כן דעת הגר"ח גריינמן בספרו חדושים וביאורים (שבת סימן ו' אות ד'), וכע"ז כתב באור לציון (ח"ב פ"ח סי' ב') שמעיקר הדין א"צ לקבל שבת בפה, וכתב שמ"מ לכתחילה ראוי לקבל תוספת זו בפה ושכן הוא ע"פ קבלה. ושוב שמעתי שבספר תפילה כהלכה (עמ' שני"ד אות ג') הביא בשם הגר"ש אלישיב שבכה"ג יתפלל מנחה ויסמוך על הפוסקים שלא צריך לקבל שבת בפירושו, הרי שדינו של הגרשז"א הנ"ל אינו מוסכם לכ"ע. אבל באופן הרגיל יש לקבל שבת בפה קודם השקיעה, ועי' במ"ב (סי' רס"ג ס"ק ס"ד) שכ' כשמגיע סמוך לבין השמשות אל ימתינו לומר מזמור שיר ליום השבת' בשביל איזה אנשים העוסקים בביתם בעניניהם ומשהין לבא לביהכ"ס, והגר"ח ק בשם הש"ה (מובא בגליון רל"ז) אמר שיש לזהר שלא לומר מזמור שיר לאחר שקיעה.

ומ"מ יש להדגיש שכ"ז הוא ע"פ דין דאפשר לאחר הקבלת שבת סמוך לשקיעה, אבל ענין גדול הוא לקבל שבת מוקדם יותר, ובעלון החשוב דנן הובא (בגליון רל"ז) שו"ת מהגר"ח שהשיב שראוי לכל אחד לקבל שבת 40 דקות לפני השקיעה. והגר"נ קרליץ (חוט שני שבת ח"ד עמ' ז') כתב שצריך להרגיש שהשבת היא מתנה טובה שנתן הקב"ה לישראל, ועוד הביא מהרמב"ם כע"ז, והבחינה ע"ז הוא באיזה מדה אנו משתוקקים ומשתדלים להוסיף עוד שהות זמן לשבת, אחרי שניתנה לנו האפשרות להוסיף מפלג המנחה להוסיף מחול על השבת.

הרב צבי ברונר

בשער הציון גליון רל"ח הובא מדרכי תשובה שנסתפק בהא דנפסק ברמב"ם ושו"ע דאסור ללווה ללמד את המלוה מקרא או תלמוד כל זמן שמעותיו בידו אם לא היה רגיל בזה מקודם שנאמר נשך כל דבר. ויל"ד מה הדין בדיעבד כשעבר ולימדו, דלכאורה אם ישלם לו שכן יתקן את איסור הריבית, אבל מאידך יעבור על המבואר בבכורות כט, א דאסור ללמד תורה שבע"פ בשכר שנאמר כאשר ציוני ה' אלדי מה אני בחינם אף אתם בחינם, וא"כ יל"ע האם ישלם לו. והכריע שעדיף לשלם, שאז רק הלווה המלמד עבר איסור, משא"כ באיסור ריבית ששניהם יעברו.

ונראה להוכיח כדבריו מטעם אחר, דהנה בבכורות שם איתא עוד ומנין שאם לא מצא ללמוד בחינם שילמד בשכר ת"ל אמת קנה. ומפורסם שהגר"ש כהנמן זצ"ל הקשה ע"ז בשם בנו, דכיון שאסור ללמד בשכר, נהי שלתלמיד יש מצוה ללמוד אפילו בשכר, מ"מ לכאורה מדין לפני עור יהיה אסור לו להכשיל את הרב באיסור ללמד תורה בשכר. ותירץ, דאין האיסור בעצם נטילת השכר על הלימוד, אלא האיסור הוא בזה שנמנע מללמד בחינם דומיא דמשה, וא"כ אם לא ילמדנו כלל כ"ש שיעבור איסור כיון דעכ"פ אינו מלמדו בחינם, ונמצא דבמה שהתלמיד לומד ממנו בשכר אינו מכשילו יותר מאם לא היה מלמדו כלל, ומשו"ה מותר לו ללמוד ממנו בשכר. עכ"ד.

ולפי"ז נראה בנידון דידן שודאי המלוה חייב לשלם ללווה שכן ע"ז שלימדו ועי"ז יינצל מאיסור ריבית ואין בזה שום סרך איסור ת"ת בשכר, שהרי נתבאר שאין איסור ליטול שכר על הלימוד אלא שיש דין ללמד בחינם, ואכן הלווה לא נמנע מללמדו בחינם, אלא שבדיעבד לאחר שכבר לימדו רוצה ליטול שכר כדי להינצל מאיסור ריבית, ולא שייך בזה שום איסור.

[וכל זה כתבתי לפי המבואר בדרכ"ת הנ"ל שאם המלוה שילם לו שכרו תיקן את האיסור ריבית. ולכאורה כוונתו שמכאן ולהבא אינו עובר וכדין חזרת ריבית. אכן יל"ע בזה, דהלא כאן איירי בריבית דברים ולא בריבית ממון, וכמבואר ברמב"ם דילפינן מנשך כל דבר, וע"כ דאין האיסור בזה שמרויח ממון, דהא בנדדים לה, ב מבואר שמותר למודר הנאה ללמוד תורה מהמדיר דכיון שזה דבר שאסור ליטול עליו שכר אין כאן הנאה, ועי' מ"מ שהקשה משם, וביאר דהכא שאני דכיון שלא היה נוטל מיחזי כעושה בשביל מה שהלווה ואף דליכא הנאה אסיר כיון שעושה אותו בשביל ההלוואה, עכ"ל. ועי' במה שהובא בשער הציון הנ"ל בשם ספר חלקו של יוסף, וגם הובא שם שבר"ן מבואר שריבית דברים הוא אפילו אם אין שוה פרוטה, וא"כ מנ"ל להזכר"ת ששייך דין חזרת ריבית אם הלווה לימד את המלמד תורה, דלכאורה לא מצינו כלל חזרת ריבית דברים, דאטו אם הלווה הקדים שלום למלוה ישלם לו המלוה ע"ז, והערה זו שמעתי ולא עיינתי בה כה"צ].

הרב א.ח. הופנר

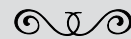
מלחמתה של תורה

בקושיית הרב בנימין זאב יעקובזון (בגליון רלח), בגמ' חולין ק. בחרצנים שהיו לאחר י"ב חודש ואינם גזל הוה, משום דקדחי ביה חילפי. ולדעת רש"י בב"מ כד: דכל אבידה לאחר י"ב חודש מייאש, למאי חשש משום גזל ול"ל לטעמא דקדחי בה חילפי.

תירץ הרב יונה טאובה דאף אם עברו י"ב חודש מאז הופרדו הגרעינים מהפרי והתחילו להתייבש אין זה מחייב שעברו י"ב חודש מאז שנאבדו על ידי הבעלים. וכן יישב הרב נ. מ. שעברו י"ב חודש משעה שבצרם, ולכן נתייבשו, ולא משעת אבידתם.

והרב מרדכי דב אינדיג ציין שכן הקשה הריא"ז שם.

נושאי הגליונות הקרובים בס"ד

נשא - נזירות

בהעלתך - תפילה על החולה

שלח - פר' המרגלים

קרח - נפילת אפיים

ד"ת [עד 700 מילים] יתקבלו בצירוף שם מלא בדוא"ל: gal200@neto.bezeqint.net

או בדיסק: בתביות "עומקא דפרשה". עד יום שלישי בלילה.

קבלת כת"י [כולל תגובות] עד יום ראשון בלילה (בצירוף הוצאות הקלדה).

בתיבות עומקא דפרשה

ע"י אוצה"ס בית יוסף רח' שדי חמד ביהכ"נ משובב נתיבות רח' נתיה"מ

להנצחות
ופרסום בגליון:
052-7678393

שימו לב!
כתובת חדשה
למערכת:
gal2@okmail.co.il

המעוניין לכתוב ולהשתתף בגליון
באופן קבוע נא לפנות לטל' 052-7678393

הקופה שגדולי הדור סומכים
וממליצים עליה

תורמים לעניי העיר ורואים ישועות

סיון תשע"ג

ובאו כולם בברית יחד עליונים ששן

כבכל שנה אנו שמחים להודיע לציבור לומדי התורה על

"לילה שכולו תורה" בליל חג השבועות

בביהמ"נ "זכרון דוד" רח' שד"ח 13
במהלך הלילה ימסרו שיעורים מפי טובי הרבנים שליט"א

סדר הלילה

מורנו הגאון רבי מאיר קסלר שליט"א מרא דאתרא	11:50
הגאון רבי שמואל חיים דומב שליט"א רב קהילת חניכי הישיבות הגבעה הדרומית	12:25
הגאון רבי אליעזר דינר שליט"א רב ביהמ"ד בית יצחק	1:00
הגאון רבי חיים שהטר שליט"א רב ביהמ"ד זכרון דוד	1:35
הגאון רבי דניאל גולדשמידט שליט"א רב קהילת אשכנז	2:10
הגאון רבי יעקב יעקובזון שליט"א ר"מ ישיבת דברי אמת	2:50
הגאון רבי שלמה מילר שליט"א ר"מ ישיבת כנסת יצחק	3:30

ציבור בני התורה מוזמן ליטול חלק בלילה זה לכבודה של תורה
קובעי עיתים

לע"נ האי גברא רבה איש האמת מפארי עירנו
גרים באורייתא תדירא ולא מחזיק טיבותא לנפשיה
הרה"ג רבי בן ציון בן רבי שלום צבי הכהן שפירא זצ"ל
אשר רבות בשנים הרביץ תורה בחריפות ובבקיאות
והנחילה בעריבות ובמתיקות
האיר פנים לכל אדם ושיימח אלקים אנשים
נלב"ע ביום ש"ק פר' בהר-בחוקותי תשע"ג
בתפארת מורשתו וספריו המעטרים את שולחן מלכי רבנן
ובהמשך דרכו, בניו וביתו ימצאו נוחם עד יקיצו
וירננו שוכני עפר בב"א

בשעה טובה

שמחים אנו לבשר לציבור שוחרי התורה והוגי הלכותיה
כי במסגרת השיעור השבועי הקבוע
בלימוד שו"ע בעיון - דיני איסור והיתר -
הנמסר ע"י מורנו הגאון רבי שלמה זלמן אולמן שליט"א
יחלו ביום שני ד' סיון בלימוד שו"ע אורח חיים סימן תמ"ז
השיעור מתקיים בימי שני בשעה 7:40
בערב בביהמ"ד מאור חיים נתיה"מ 2

בברכת התורה

ניתן להאזין לשיעור במערכת קול הלשון